

MAKTár

2006/2. szám

A Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány havilapja

Cs. Varga István:

„Kiknél a szerelem képekbe szőtt”

– Szergej Jeszenyinről

2. oldal

Büki Attila:

Dohogásaim naplójából

11. oldal

Interjú Kiss Ferenc zeneszerzővel

14. oldal

Kligl Sándor:

Függetlenség és zsenialitás

– Fejér Csaba művészetéről

16. oldal

Száraz Orsolya:

Savonarola: prédikátor és művész

18. oldal

Karcpoétika

„E világ csak azt dicsőíti,
kiről sok rablást írnak
meg a könyvek; /
kinek a bűnből pénzt
csinálni könnyebb /
volt, mint dologgal
érdemelni ki.”

Girolamo Savonarola

Cs. Varga István

„Kiknél a szerelem képekbe szótt”

Az orosz kultúrához, irodalomhoz, vagyis Puskin, Lermontov, Turgenyev, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Csehov, Bulgakov, Paszternák, Jeszenyin és a többiek örökségéhez való viszony országok és népek lelki vizsgája volt és marad. Puskin korát az orosz líra aranykorának, a XX. század elejét pedig az ezüstkörének nevezzük, amikor csúcsra ért az orosz irodalomban Blok, Belij, Brjusov, Jeszenyin, Majakovszkij, Mandelstam stb.

Sokáig a „forradalom” kifejezés vezette a kritika- és irodalomtörténeti divatlistát, a kor és irodalom hősei az ismételt „forradalmárok” voltak. Az írók és költők felsőfokú minősítésének számított, hogy forradalmár, amint ezt akadémiásan tekintélyes tudósok bizonyították. Irányzatok, divatok jönnek és elmúlnak, a poézis értékei megmaradnak. A „forradalmár” varázsszó presztízse eltűnt. A most hódító divat jelszava, a „paradigmaváltás” pedig el fog tűnni, de az orosz irodalom, és benne Jeszenyin megmarad.

Szergej Jeszenyin magyar nyelven is az egyik legnépszerűbb „külföldi” költő. Csoóri Sándor Jeszenyint, Lorciát és József Attilát „a XX. század harmas költőikreinek” nevezte. Több Jeszenyin-verset szinte „magyar” versként ismerünk és szeretünk: Bokraink közt, A kutya, Sagané..., A fekete ember, Ég veled, barátom stb.

Változott a Jeszenyin-líra értékelése, erőteljes az átértékelődés. Lehámlik róla mindaz ami mulandó, esetleges, amit rákott a politika tiltás-tűrés időszakára. Egyik kortársa, a hatalom bértollnokja felírta neki: fákról, virágokról, állatokról dalol, pedig már a repülőgépet is feltalálták! (Ma már a környezetvédelem is példaképüknek tartják.) A politikai és ideológiai „ráfogások” helyett maradandó esztétikai és líratörténeti értékei kerülnek előtérbe. Valóra vált a költő igaza: „Ami nagy, csak távolról látható!”

Szentpéterváron a nagyvárosi bohém művészvilág úgy fogadta a pályakezdő költőt, mint „az ingyencék az epret februárban” (Gorkij). Úgy érezte, a lelkében az ördög rakott fészket, de előbb az angyalt verte ki. Szilaj és duhaj, botrányhős volt, de a hentescégerre pingált tehénnek kalapot emelve köszönt, aki minden árva kan kutya nyakára a legeslegszebb nyakkendőjét szerette volna kötni, cilinderéből pedig roskatag gebéket zabbal megkínálni. Az Isten kegyelméből való költő művészetének javára tudta fordítani a bohémesség egészség- és lélekrontó élményeit is. Mélységes

fájdalma: „Emberek közt nem lelek barátira”. Gorkij jól látta: „Barátai borral itatták, a nők a vérét szívták.” Pokoljárás volt ez: „Sűrű lárma a bűzös veremben, / de a pohár ott tart, nem ereszt...” Életét részeg egészbe veszejtette. „Huligánságának” konkrét társadalmi okát is megnevezi: „Hej, Oroszország, haj, Rossz Ország... / zord ázsiai hazám.”

A Csavargó gyónása a Ady „Szeretném, ha szeretnének”, a „látva lássanak” elemi őszinteségű vallomását asszociálja: „Énekelni nem tud akárki. / S nem tud mindenki almaként / gurulni más elé a sárba. / Szeretném most magam kitárni. / Ez: a csavargó nagy vallomása.” Költői hívatást teljesít: „A szívetek kopár táj őszi éjben – / hát jólesik, hogy beragyoghatom.” A mélységből kiált és jut el a „Tisztult szemem már látva lát” örömehez.

Amerikai utazásának tapasztalatait kritikusan összegezte: „A foxtrotton kívül itt szinte semmi sincs, zabálnak, isznak... Legnagyobb divatja Dollár úrnak van...” – írta Jeszenyin nyugati élményeiről. Nyugat-Európát és Amerikát felesége, az ír származású világhírű amerikai balettáncosnő, Isadora Duncan társaságában jár-

ta be. A költő megcsodálta a civilizáció vívmányait, de riasztotta Mammon-egyisten korlátlan hatalma: a lelki-szellemi üresség, felszínesség. Szavai korunkban új jelentéssel telítődnek. Az idézet folytatása: „... a művészetre pedig fűtyülnek.(...) Még a könyvkiadástól is elment a kedvem, bár a papír és a fordítás olcsó. Csak éppen nem kell senkinek.”

Mindvégig „ítitárs”, lélekben „kívül-álló” maradt: a földi sokadalomban „veszett lovas hajszolt lova, / habos szügyű paripa voltam”. Próbált igazodni, de költői szuverenitását egészen föl nem adta: „Októberre és májusra a lelkem, / de lantom, kedves lantom nem adom.” Az orosz nép nem ismerte a nyugati értelemben vett „szabadság” fogalmát. A cárt megölték, a „vörös cár” Lenin, majd pedig Sztálin lett. A politikai kultusz dramaturgiája szerint ők kerültek a Pantokrator és a Szűzanya (Bogorogyica) helyébe az erőszakkal üdvözítő ateista-materialista diktatúrában, amely itt a földön ígért menny-

országot. Illúziói tüntével Jeszenyin bevallja: „Mit akartam: a fekete békát / fehér rózsával jegyezni el.” Üldözték, törvényszerű volt, hogy üldözési máni-

„Vad-hitetlen lelkemért és minden / vétkemért ezt kérem tőletek – / fektessétek hímzett orosz ingben / ikon alá haló testemet.”

ába esett. A fekete ember című költeménye tragikusan érzékelteti sorsának alakulását. Fodor András remek fordítása magyarul is fontos emberi dokumentum és esztétikai remekmű. (A Kaláka-együttes A fekete ember címet adta nagy sikert aratott lemezenek.) Erdélyi Z. János bizonyítja: Jeszenyin pompás színvilágában sugárzó kék fokozatosan sötétül, végül feketébe vált, aranylós színei kifakulnak, halálfehérré változnak. Szó- és képköltés mélyebben csak ikonikusan érthető meg. A kegyelemkövetítő ikon-kép a Jeszenyin által mélységesen szeretett pravoszláv kultúrában, orosz irodalomban világnézetű és formaalkotó elv. Költészetében az egész világot, a Mindenséget átható ikonikus szemlélet, „ikon-arcúság” érvényesül. Ismerte és használta a „szó-ikon”, az orosz paraszti „kunyó-liturgiát”. A kozmosz, a világegyetem ikon-képének tekintette a templomot: „az embernek olyan a szó, mint esőnek, hogy esik, s a nyelv nem más, mint a lélek kulcsa, a léleké, mely azonos a világtemplommal. Gondolatai húrok, s ennek hangjaiból kerekíti énekét az Úrnak.” Verseiből ikonostáz állítható össze: Pantokrator, Szűzanya a Kisdeddel stb. A „Hitetlenül is hívő” költő vallomása önmagáért beszél: „Vad-hitetlen lelkemért és minden / vétkemért ezt kérem tőletek – / fektessétek hímzett orosz ingben / ikon alá haló testemet.” Élet és halál mezsgyéjén megadott neki a kegyelem.

A Kancsa-hajókat Nagy László nagyszerű fordításában ismerjük magyarul, ezt a szintézis-költeményt Kiss Benedek Rimbaud nagy művével, a Párizsi orgiával rokonítja. Az 1919-es költeményből cáfolatként idézek részleteket azok ellenében, akik a valóság tényeivel szemben állítják, hogy Jeszenyin „teljesen elfogadta” a szovjethatalmat: „Ordas ha csillagra üvölt: / már az ég is fellegek konca. / Kancák kivájt hasán süvölt / feketedő holló-vitorla.

/ (...) Halljátok a nagy ropogást? / Erdőket gereblyéz a hajnal. / Ti új honba eveztek át / másokról lekasabolt karral.”

Jeszenyin bejárta a testi és lelki szerelem kusza útjait. Milyen volt számára a nőideál? Otthontelremtő feleségre vágyott: „Magamnak mindig társat kerestem.” A feleség, a hitves, a megtartó családanya típusú nővel szeretett volna élni, de mindig a szerető, a kedves, az élvező típusú nők, a „szépasszonyok” után vágyakozott. Ma parázs viták témája: öngyilkosság vagy gyilkosság okozta-e Jeszenyin halálát? Ezt végérvényesen eldönteni a forrásközelben kutatók fogják. Jeles orvosok vallják, meggyőző érvekkel bizonyítják: Jeszenyint brutálisan meggyilkolták és megrendezték az öngyilkosság látszatát. Kétségtelen, hogy a bolsevik hatalom leginkább az orosz „újparaszti” irányzatot gyűlölte és irtotta ki. Közülük csak Sirjájev és Jeszenyin sirját ismerjük: 1925 végén a költő nem meghalni ment Leningrádba, hanem az életét akarta újakezdeni.

Napjainkban film készül Jeszenyinről Oroszországban. Felvethető a kérdés: beszélhetünk-e „Jeszenyin-reneszánszról”? A Puskin óra legnépszerűbb orosz költő magyar felfedezése elsősorban Rab Zsuzsa érdeme, akinek kiváló költő-műfordító társa volt Weöres Sándor, Nagy László, Fodor András, Illyés Gyula, Kálnoky László, Veress Miklós stb. Az újabb fordítók közül Erdődi Gábor, Kerek Imre és Erdélyi Z. János nevét emelem ki.

József Attila is fordított Jeszenyint, 1932-ben A Hét lapjain látott napvilágot az Idők beteljesedésének (Preobrazsenyjje) egy részlete. Az értékszemléletben, a jeszenyini gondban mélységesen rokon Nagy László Búcsúzik a lovacska, Zöld angyal című „hosszú énekét” és különösen a Vértanú arabs kancsa című megrázó költeménye is. Nagy László Búcsú Tamási Árontól című versében a jeszenyini

A kutya képanyagát egyénien adaptálja az erdélyi magyarság sorhelyzetének érzékeltetésére: „Sírodra, tudom, hívsz majd / csupa-dér magányos ordast, / golyó-verte szüggel szétdőlt / szivárványt, mesét, idillt, / illőn felgyöngyöz könnyel, / az anyaföld fagyát beverzi, / s felvonítja égig a kint, / amit nem lehet kimondani!” A magyar költők kötetre való verset dedikáltak Jeszenyinnek. Simon István döbbenetes emléke a Segéd munkás a körúton, amelyben a faluról városba szakadt „lírai hős” mellett „fut, ebként üget / a jeszenyini rémület”. Mindmáig meghatározó a Rab Zsuzsa által kialakított „jeszenyini hang”. A Jeszenyinnek szentelt legszebb magyar vers Weöres Sándor négyesorosa: „Kik nem felejtik, mi a szerelem, / Kiknél a szerelem képekbe szótt, / S kiknél a kép lángol szerelmesen: / mind boruljunk le Jeszenyin előtt.”

Utóirat: 1945-ben Rab Zsuzsák pápai házában szállásolt be Fjodor Fjodorovics Bocskov szovjet tábornok, az öt szobából mindegyikre igényt tartott, mondván, egy „orosz generális nem lakhat magyarokkal egy fedél alatt.” Egyébként jószívű volt, egy év múlva kiköltözött a házból, még teherautót is biztosított a Rab családnak a visszaköltözéshez... 1960-ban Rab Zsuzsa Moszkvában felkereste Bocskov tábornokot. Elűjsárgolta neki, hogy Jeszenyint fordít és átadta neki első Jeszenyin-fordításkötetét. A tábornok elmesélt „egy szívszorító történetet. A háború után Rjazany környékén vadászgatott, amikor egy erdőszélen elébe tipegett egy öreg parasztasszony. »Tiszt úr! – szólította meg. – Írjon nekem cédulát, hogy rózsát szedhessek. Mindig megbüntet az erdőkerülő. Pedig nincs más tüzelőm, csak ez a hullott gally. Szergej Jeszenyin anyja vagyok.” (Rab Zsuzsa: Történelem egy családi házában. Új Horizont, 1992.3. sz. 46-54.)

Szergej Jeszenyin Kacsalov kutyájához

Dzsim, parolára mancsod nyútsd felém!
Nincs még egy ebnek ily fenséges lába.
A holdfénynél csaholjunk, te meg én,
A nesztelen sötétre, némaságra.
Dzsim, parolára mancsod nyútsd felém!
Ugyan, ne nyalkodj, galambom-kutyám!
Az egyszerű próbáld csupán feléni!
Hisz az életől mit se tudsz te, lám,
S azt sem, hogy érdemes a földön élni.
A gazdád kedves, méltó híre van,
És nála mindig oly sok itt a vendég.
Simogatnának téged boldogan,
Hogy kezük bársonyos bundádba rejtse.
Kutyául szép vagy, fajtott ördöge,
Pofádról bizás és szeretet árad.
És kérdezetlen rontasz bárkire,
Hogy csókolgasd, mint ivócimborádat.

(Fordította: Erdélyi Z. János)

Festészet a virtuális és a valós tér mezsgyéjén

Ha a festészet Alberti – a nagy reneszánsz építész-teoretikus – szerint „ablak”, Jovánovics Tamásnál inkább „ajtó”. Az ember az ablakon többnyire csak kinéz, az ajtó a ki és belépést is lehetővé teszi. Esetünkben ez az ajtó egyik irányban a szobrászat és az építészet felé, a másik irányban a virtuális festői tér felé vezet. Míg a festészet általában a vászon vagy a fal síkjától nem szakott a valós tér irányába elmozdulni – a síkban (illetve „mögötte”, a virtuális térben) hozza létre az illúziót – Jovánovics Tamás folyamatosan kacérkodik a valós térben létrejövő illúzió megvalósításával (is).

FÉLIXÉ

olaj 3 db. formázott polisztirol-lemezen, 130 x 104 x 70 cm, 2002, fenn az összeálló illuzionisztikus, alul egy anamorfikus nézetből fotózva

Sarkokra applikált munkáinak a térbeli illuzionisztikus látvány egy meghatározott nézőpontból áll össze. A színes, egyszerű, geometrikus kompozíciók ilyenkor mintha a valós térben lebegni tünnének, de legalább is konkrét, valós helyzetüket bizonytalanul észleljük. Ellenben, amint a néző elmozdul, a rendszer az egy pontra komponáltsága miatti együttállása szétesik. Ilyenkor az egyszerű kompozíciókból bonyolult, állandóan változó anamorfózisok lesznek. A barokk illuzionisztikus falfestményeken szinte eldönthetetlen, hogy hol ér véget a domború ornamentika és hol kezdődik a festett szemtévesztés. A tér festészeti illúziókeltéssel történő áttörése a „trompe-l'oeil” jelenség; a kortárs festészetben elvért fordul elő, de Tamás előszeretettel használja. Kevés festő van manapság, akit a festészet összefüggései a térrel – azaz, hogy miről is szól a festészet az őt körülvevő épített környezetben – annyira érdekelnek, mint Jovánovics Tamás.

A Művész a következőképpen fogalmazta meg saját ars poétikáját: „Létezésünk legszebb aspektusa számomra, hogy a háromdimenziós térben játszódik le. Kiindulási pontom egy paradoxon. Jobban érdekel a festészet, mint a szobrászat, ugyanakkor jobban érdekel a valós, háromdimenziós tér mint a virtuális, illuzionisztikus tér. Valós tér alatt az ember által határolt építészeti tereket értem. Ez is egy paradoxon: térélmények ott képződnek, ahol a (légüres, végtelennek hitt) tér határolva van. Szememben az egész emberi civilizáció a háromdimenziós tér különböző

fajta határolásainak a története. Térélményt az épületek kétféle kínálnak: külsőt és belsőt. Míg a szobrászat mind a két típusú térben működhet, a festészet története majdnem kizárólagosan a totálisan határolt, belső terekben játszódik le.”

Egy „buszvezető” a festők közt

Sok festőt hidegen hagy a valós tér, és fiktív, saját mitológiai tereket kínálnak inkább a nézőknek, melyeket négyzetgölgletű keretekkel határolnak el a környezettől. Azt mondják: ha a valós térrel akarnánk foglalkozni, akkor lennének inkább szobrászok, építészek vagy buszvezetők. Nos, nincs kizárva, én vagyok a „buszvezető” a festők közt – állítja magáról a művész –, minden esetre továbbra is első sorban az érdekel: hogyan lehet a valós térhez viszonyuló térélményeket gerjeszteni, anélkül, hogy valós testeket, tárgyakat helyeznek el a térben.

Tamással nemrég beszélgettem közös szünetünkünk, a squash-ról, magyarul a fallabdáról. Emesport fő specifikuma, hogy a tér hat síkjából a plafont leszámítva mindegyik bevonható a játékból. A legtöbb labdajátékban – tenisz, pingpong, stb. – egy síkot használunk és mindig csak egy irányba – szembe – tör a játékos. A squash viszont olyan váratlan, bonyolult térélményeket kínál, ahol nincsenek előre megszabva az irányok. Tamás megjegyezte, hogy valahogy így képzelem el saját festészetét is: a tér összes síkját, falát behálózza, strukturálisan egyszerre egyszerű és – mint egy szebb rövidítés vagy emelés esetében – váratlan, meglepő az eredmény. Egyértelműen a squash(-pálya) ihlette munkának tekinthetjük a tavaly Torinóban készült „Edgepainting”-et.

EDGEPAINTING

Torino, 2005, 10 x 5 x 1,5 m falfestmény, akril

Adva volt egy torinói nagypolgári lakás, amelynek a hetven négyzetméter alapterületű, öt méter belmagasságú nappalijában a tulajdonosok már elhelyezték Tamásnak egy munkáját, az „El Corazon”. Tamás amikor installálta ezt a munkáját, felvetették, hogy találjon ki valamit a folyosóra is. Ekkor azonnal beugrott neki az a tapasztalata, amit a KAS Galéria kiállításának előkészítése során szerzett. A galéria közepén volt egy kép, aminek narancssárga eleme kifutott a képmezőből és beborította a fél galériát. Ehhez a képhez festette az összes falfelület felét narancssárgára. Először az élekkel kezdte és amikor leszállt a létráról, hogy az ecsetről áttérjen a hengerre, akkor ébredt rá, hogy milyen bizarr dolgot produkál az él-festés. Egy hártávazat ad a térnek, illetve mintha saját 3D-s látványtervét applikálnák magára a térre. Ennek a munkának a hatása talán abban rejlik, hogy szélsőségesen minimalista formanyelvzete szinte barokkos, rokokós játékos-ságba torkollik. A művét a művész „Edgepainting”-nek nevezte el a magyarul félreérthető „élfestmény” helyett. Ebben az esetben azért is szerencsésebb az angol „edge” szó, mert nem csak él, hanem határt is jelent. Ez a falfestmény nemcsak az adott tér határán (a falak élein) helyezkedik el, hanem az általános festészet fogalom szélén is.

Erről a műről bővebben Szentpéteri Márton tolmácsolásában az Építészforum (www.epiteszforum.hu) internetes oldalain is olvashattunk.

EL CORAZON

200x100 cm, akril polisztirol lemezen és közvetlenül a falon, 2003-2005

A festmények általában hierarchikus viszonyban vannak az őket tartó fallal. Előbbi a főszereplő, utóbbi egy statisza. Tamásnak az „El Corazon” című munkája ellenben teljesértékűen bevonja a falat a festménybe. A hosszantán elhelyezett, monokróm angol vörösrre festett panel olyannyira kacérkodik a fallal, hogy hátat fordít a nézőnek, és teljes lenyomatát hagyja a falon. Ugyanakkor – mintha csak baleset történe – valamelyest leválik róla, ami által egyáltalán a néző mégis csak tanúja lehet az egésznek. A bevezetőben említett „ajtó” metaforát Tamásnak talán ez a munkája illusztrálja a legjobban. A vizuális élmény egyértelműen a valós tér irányában jön létre, ugyanakkor az együttes mindvégig megtartja viszonyát a fallal, a rajta lévő körülhatárolt sík felülettel, ahonnan az egész vizuális történet kiindult. Nem véletlenül használtam a „vizuális történet” kifejezést: Tamás munkái

többnyire saját, illetve a síkhoz, falakhoz és az általuk körülhatárolt térhez viszonyuló történetüket „mesélik el”. Említsük még meg, bár Tamás munkáinak a címeknek általában csak katalogizáló szerepük van, ebben az esetben, amikor is a festmény introvertált és intim módon magába fordul, a spanyol „El Corazon” szó (magyarul: a szív) kifejezetten pontosnak és költőinek hat.

FÖLDÉNYI F.

2005, színes ceruza polisztirol lemezen, 636x378 mm

2005-ben a Platán Galériában láthattuk Tamás ceruzarajz sorozatát. A fal síkjától emelkedett polisztirol lemeze színes ceruzával bevonalkázott papírlapok azt az illúziót adják, mintha szabályos, derékszögű téglalapok lennének a térben, és csak a rövidülés miatt torzulnának. Ezen a fényképen is ilyennek látszik, miközben valójában a sorozat összes darabja sík és egyik sem szabályos, derékszögű. Talán itt érdemes szót ejtenünk Tamás színekhez fűződő viszonyához is. Ebből a szempontból nehéz munkáiban összefüggést találni, hisz a homogén monokróm munkáktól a szinte tarka kompozíciókig minden előfordul. Tamás erre ezt mondja: A színekkel kapcsolatban semmiféle szabályhoz nem kötöm magam. Aszerint döntök monokróm vagy polikróm közt, hogy mi segíti elő jobban a munka strukturális megértését. Az „El Corazon” egyértelműen monokróm kellett legyen, hisz egy nyílást, szakadást kellett vizuálisan kifejeznie. Ugyanakkor a színes ceruzás paralelogrammának meg mindenképp sokszínűeknek kellett lenniük, hisz egy bizonytalanabb, finomabb lebegést akartam elérni.

**„NE VÉLLYÉTEC HOGY...”
FALFESTMÉNY, 2000-2002, secco technika,
10 x 2,5 m**

Jovánovics színeiben egyik legerőteljesebb munkája egyben technikailag a legklasszikusabb is. Secco technikával, egy Dunántúli magánképzőintézetben készítette 3 nyáron át. Egy újtestamentumi Jézus-beszéd szövegét kellett egy kétszer 5 m hosszú és 2,5 m magas falszakaszra festenie. Tamás minden betűnek adott egy saját kis téglalapot, melyek a fal síkjából középtengelyükönél fogva különböző mértékben kifordulnak, mintha csak a szél fújta volna őket ki az eredeti helyzetükből. Az illuzionisztikus kifordulás külön hangsúlyozva van azáltal, hogy a lapok színezése illetve árnyékozása a valós fényviszonyokat figyelembe véve történt. A virtuálisan megnyíló fal mögött egy mozgalmas, festői égbolt tűnik elő. Vagyis, mint valamilyen formában a fentebb bemutatott munkák, ez a festmény is a fal – ennek a fizikailag és kulturálisan is oly markáns határnak – a vizuális (és talán konceptuális) megfontolásáról, feloldásáról szól – egyféle frivol játékos-ság nevében.

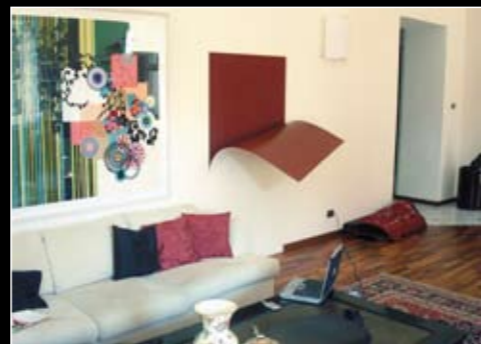
Zielinski Tibor

Ha sikerült felkelteni az érdeklődést Jovánovics Tamás munkái iránt, a www.contemporary.hu honlapon folyamatosan frissített információk találhatóak.

- 2005 Olaszországi tartózkodások, a torinói „Edgepainting” elkészítése
- 2004 A Római Magyar Akadémián töltött két hónapot magyar állami ösztöndíjjal
- 2004 Megvédi DLA tézisét a Magyar Képzőművészeti Egyetemen és az Université de Provence I-en is „Summa Cum Laude” minősítéssel
- 2000-03 Párhuzamos posztgraduális (DLA) képzés a Magyar Képzőművészeti Egyetemen (tutor: Maurer Dóra) és az Université de Provence I Arts Plastiques szakán (tutor: Michel Guérin), a magyar állam és a francia kormány ösztöndíjasa
- 1999 „DEA” diploma az Université de Provence I-en
- 1998-99 Université de Provence I (Aix-Marseille), Arts Plastiques szak, Michel Guérin filozófus irányítása alatt, a francia kormány és a Soros Alapítvány ösztöndíjasa
- 1997-99 „Mesterkurzus” a Magyar Képzőművészeti Egyetemen, Budapest
- 1997 Diploma a Magyar Képzőművészeti Egyetemen, Budapest
- 1995-96 Párizsi tanulmányút
- 1992-97 Magyar képzőművészeti Egyetem, festő szak, Nagy Gábor osztály, St. auby Tamás Parallel Kurzusának látogatása
- 1988-92 Képző és Iparművészeti Szakközépiskola, Budapest
- 1974 Szül. Budapestben

Egyéni kiállítások:

- 2005 Platán Galéria, Lengyel Intézet, Budapest
- 2004 K.A.S. Galéria, Budapest
- 2003 Gutmann Galéria, Budapest
- 2003 Fészek Galéria, Budapest

Hegynek fel

Sziszifusz talán nem is gondolná, mennyire jellemző figura ma is, példának okáért akár a képzőművészet formálói között is. Ő csak görgeti azt a hatalmas sziklát, mindig visszagurulva a lejtőn örök, megingathatatlan hittel, bízva abban, hogy amit tesz az számít, az hasznos, annak van valami értelme, még ha gyakorlatilag nem is működik, mint fluktuáló folyamat.

Mint festő, azt mondhatom, én ugyan így volnék, csak itt még a szikla vissza is beszél, sőt követel, még a gurítás mikéntjét is meghatározza. Ilyen elvárás az én színes sziklámól a Rend érzete, amely kizárólagosan fontos számomra ahhoz, hogy festeni tudjak. Valószínűleg ez azért is annyira jelentős, mert hazánkban, de általában a világban is, a mai festő-sorsok nagyon ziláltak, kiszámíthatatlanok és megterheltek lettek. Kevés és ritka a kapcsolódási pont, az egyszerűen értelmezhető és végigvihető ügyek kezdenek eltűnni, a helyükbe bonyolult, kócos projektek lépnek. Az élethelyzetek és azok értelmezési pontjai szinte pillanatonként hullámoznak, percnkénti önellentmondásokra kényszerítve a legmarkánsabb művészeket is. Rend-kíváncságot egy másik oldala az egyszerű, gyakorlati fizikális racionalitás érzetét sugárzó munkakörnyezet vágya. Mivel festményeim abszolút kivételként mély lelki érzéseimnek, olyannyira, hogy sokszor maguk irányítják a kezem húzásait – tehát rendkívül szabadok –, megkövetelik tőlem a maguk professzionális környezetét. Nem szeretik a koszos, szöglyukas falakat. Ilyen terepen gagyik lesznek, elvesztik szuggesztív erejüket, inkább eseten, bohókás szakkör-érzetet keltenek. A zsúfoltság, a koszos padló, a túl erős fűtés, az egymáshoz dobáltság, a sötét, árnyékos közeg, a kitalálatlan műterem-érzet, az ösztönösség jegyében fenntartott művész-rendetlenség tönkreteszi őket. Ők lehetnek szabadok, kuszáék, viláldzóak, de tőlem tiszta felépítettséget, átlátható környezetet várnak el. Mivel belőlem születő teremtmények, ez a legkevesebb, amit köreles-

ségem megtenni értük. Talán számát sem tudom a csodásabbnál csodásabb képeknek, melyek, bár már léteztek reális valójukban, mégsem születhettek meg soha, mert gazdáik, létrehozóik önmaguk rend-

„A zűrösséget növeli, hogy a hazugság olyan külső kommunikációs jellemzővé vált, melyben ugyanazt állítani a festésről évtizedekig egyszerűen kuriozitássá lett.”

lenségének rabjaiként "sárba" szürkítették ezeket az igazgyöngyöket. Gondolták, a kép így is, úgy is kép, lehet, nem számolva azzal a ténnyel, hogy a jó festmény megszületése után is bábáskodni kell fölötte, mivel a sorsa, soha nem is-is, mindig VAGY-VAGY marad.

A zűrösséget növeli, hogy a hazugság olyan külső kommunikációs jellemzővé vált, melyben ugyanazt állítani a festésről évtizedekig egyszerűen kuriozitássá lett. A nagy megváltozók pedig ricsajos sikert duzzognak maguknak: „a kor is halad, nekem is máshogy kell reflektálnom” címszóval. Azt hiszem, színfoltokat rengeteg variációs lehetőséggel, számos

kiindulási helyzetből lehet festeni. Úgy viszont csekély az értelme, ha végigvihetetlenül egészen mást kezdek el, és arra azt mondom, hogy ez is az, csak hát új az aspektus. Még ha jó is lesz, akkor is egészen mást sugall. A színfoltok elhagyják „mesterüket”, ha az túl demokratikus és minden festészetet azonos

fokon szeret és művel. Önzök, épp, mint mi és azt mondják: vagy velünk vagy, vagy ellenünk. Nincs középút. Nem lehet kikerülni a harcot, a festészet ősi küzdelem, nem szappanopera! Társadalmunk ugyan finoman szólva is tartózkodóvá vált, az Ady-szerű, kimondom, ki vagyok és mivé kéne lennem stílussal szemben, ám mindemellett, még túl is értékeli irányító szerepét a szuggesztív alkotói én fölött gyakorolt hatásának tekintetében. Vagyis kedvesen megmosolyogja naivnak tekintett, lüke festő-Sziszifuszát, gondolván, milyen jópofa, bárgyú jószág ez, de hiszen én hívtam életre. Hát Hölgyeim és Uraim! én eláru-lom, nem maguk és nem is magunk miatt görgetjük azt a kötömböt, hanem

„Általában mindannyian idegenkedünk a kifejezetten rólunk, nekünk szóló, gyártott ízü, szemrehányó társadalomkritikáktól, főleg, ha ezek nem is lépnek túl saját árnyékukon.”

a FESTÉSZET SZIKLÁJÁNAK engedelmessége. Nekünk ő dikrál, sokszor komoly áldozatokat követelve. Amikor toljuk, nyomjuk, lökjük, majd belehalunk, amikor meg nincs lehetőségünk tovább gurítani, belepusztulunk. A legnehezebb pedig, hogy közben nem túl előnyös mással foglalkoznunk, hiszen ha a folyamat alatt, mondjuk autót vezetünk, bejglit eszünk, focizunk, vagy akár filozofálgatunk az egész értelméről, a dolog nem megy följebb, megáll, mintha földbe gyökerezne, örök mozdulatlanúságot szinlelve. Szóval a festészet gödre nem mély, inkább széles.

Fölmerül bennem az is, hogy ez az egész mennyire magán vagy közügy, látni kell-e másoknak is, hogy ez az úgynevezett „görgetősdí” milyen kegyetlen küzdelem. A válasz attól függ, honnan és hogyan közelítjük meg. Mint a közelmúltban láthattuk, ez a kérdés erősen izgatja a képzőművészeti szcénát szerte a világon. Gondoljunk csak a bécsi plakát-projekt botrányára, vagy a Mücsarnok „Magánügy?” című kiállítására. Bár a két esemény egyike sem mondható a festészet kérdéseivel foglalkozni kívánó dolognak, mégis csak a vizuális nyelv használatával kívánta a képzőművészetet, a "sziklagurítást" beintegrálni a társadalmi közügyek szférájába. Csakhogy a kurátorok és az alkotók fordítva álltak a folyamathoz. Lefelé kezdtek el lökni a követet, mielőtt felértek volna a hegy tetejére. Vagyis a cél nem a felkapaszkodás, majd ott egy új, más, izgalmasabb világ felfedezése és későbbi bemutatása volt, sokkal inkább félúton elcsigázódva, megunva a mászást (hisz az amúgy fárasztó tevékenység), a minél gyorsabb lejutás és aztán az ott következő görbe tükör felemelése, bele az emberek tekintetébe. Minél keményebben hangsúlyozva: mi ugyanolyanok vagyunk, mint ti, talán még durvábban hétköznapiak is.

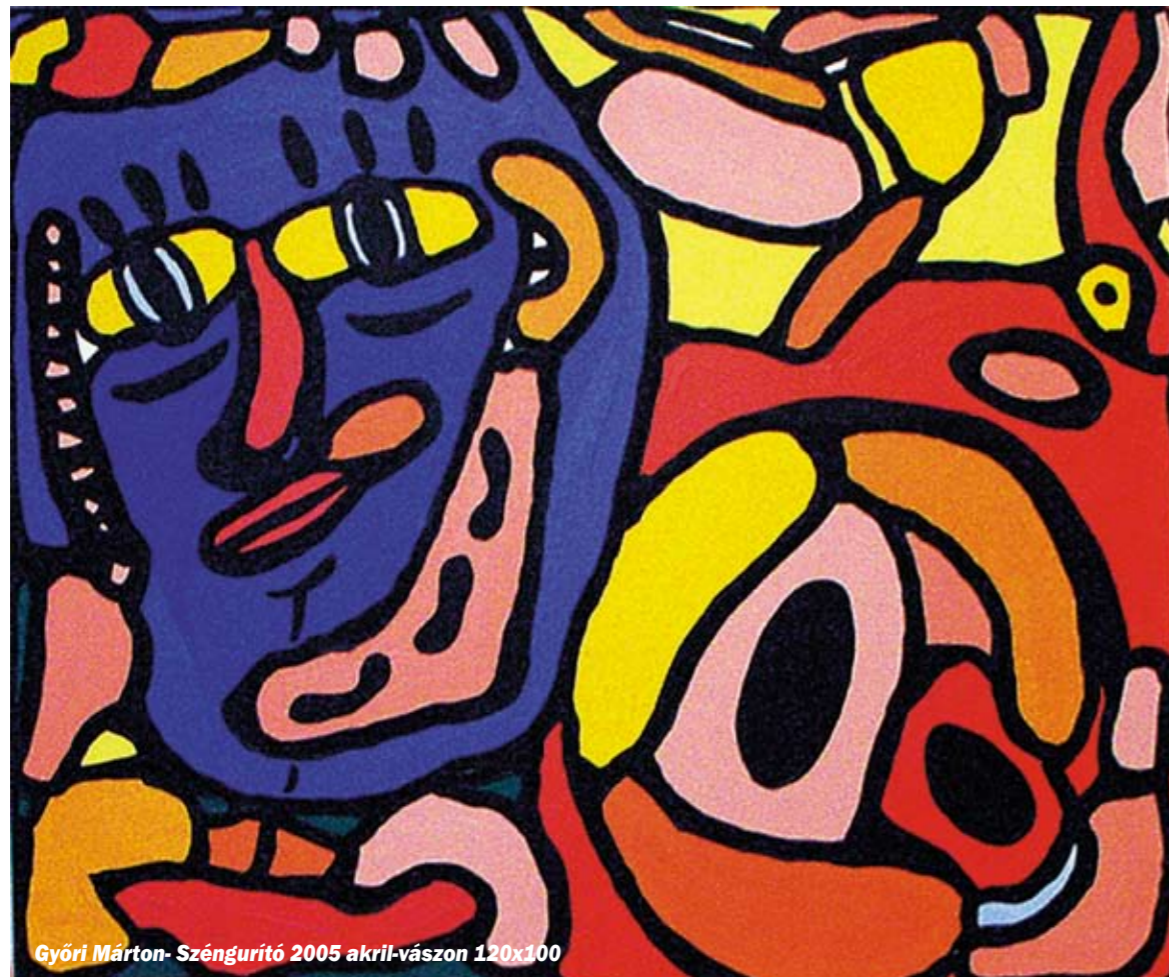
A brutalitás, a perverz-durvaság kétségtelen szomorú tényként betölti hétköznapi életünket, ám azt, hogy ezzel a torzult hangnemmel reflektálunk a legadekvátabb módon, mint művészek, azt finoman kifejezve is trendi-szellemű erőltettségnek érzem. Egyébként ideig-óráig közügyé válik minden, hiszen ki ne szeretne „mászkózni” a Mücsarnokban, vagy épp ráfesteni a falra street art

érzetet sugározva (amely egyébként értelménél fogva elkerüli a hasonló helyeken való szereplést, mert másról szól), vagy hátrahátrólva filmet nézni, mint „Misi Mókus az elhízott mókuskák szigetén”.

Véleményem szerint így nem a művészet, mint magánügy vált közüggé, sokkal inkább általános közérzetek művészi reflexiói fricskáltak ki társadalmi, szociális sztereotípiákat, problémákat, kérdéseket, többször maguk is értelmiségi göggel át-szűrt közhelyekké válva. Ez önmagában egyébként nem probléma, meg hát a korszellem eleve sokrétűbben viszonyul ezen kérdésekhez, mint e sorok írója, ám azt gondolom, mégiscsak érdemes feltolni oda azt a sziklát, ahova való és aztán egy egészen új, mindaddig még csak intim területen működő, izgalmas emóciókat hordozó világot megmutatni és közüggé tenni, mert az emberek erre is vágy-nak, az önmaguk teremtette borzalmak folyamatos szembesítésén túl. Általában mindannyian idegenkedünk a kifejezetten rólunk, nekünk szóló, gyártott ízü, szemrehányó társadalomkritikáktól, főleg, ha ezek nem is lépnek túl saját árnyékukon. Félünk

tőlük, sőt sok esetben nem is értjük, mit akarnak sugallni. Nyakatekert jellegüknek fogva inkább idegesítő. Így az ilyen művek a legtöbb esetben nem is érnek célra, inkább csak a levegőben lógnak. Fennmaradásukat sokszor csupán a szakmai párbeszéd tartja még életben, és bár rendeltetésük szerint interaktív módon szólóknak a társadalom egészéhez, igazából nem jutnak túl a szakma szűk mezsgyéjén. Ám szerencsére a kiállításon találkozhattunk üdítő kivételekkel is, elég, ha Szűcs Attila szívhez szólóan finom rajzaira gondolunk, vagy akár Gerber Pál valóban intim, összetett, elgondolkodásra készítő műveire, és meg kell említeni a fiatalabb korosztályból Vécsei Júlia érzékeny vonalhasználatával készült műveit. Ugyanakkor a termekben sétálva úgy éreztem, mintha mindig ugyanazt a menüt kapnánk, jelen esetben magunknak tálnánk magunkat állandó jelleggel, elfelejtve, hogy az étlapon rengeteg más finomság is található. Így nem nevezhető véletlen jelenségnek, hogy a Mücsarnok „Magánügy?” című tárlatán a legkevésbé interpretált műfaj épp a legintimebbek egyike: a festészet volt. Így az összképet tekintve úgy gondolom, a mű valóban lehet interaktív híd az alkotó és a néző között, de ha a néző nem azt szeretné látni, néha hallgassunk rá is és induljunk el végre hegynek fel, ami véleményem szerint a Mücsarnok új, professzionális vezetésével nem okozhat gondot.

Györi Márton

Györi Márton - Széngurító 2005 akril-vászon 120x100

Sziszifuszként (festés közben)

Hódmezővásárhely a „tégely”

Vásárhely kulturális, művészeti élete

„Tisza Maros Körös közt van egy nagy sziget,
Melyben van sok tér föld, sok berek sok liget.
Nyargal itt a jó ló untig, nem tsak iget.
Itt sok jámbor magyar szántogat, veteget.

Mint osztán a Maros bé foly a Tiszában
Két mélyföldel fellyebb a két víz torkában.
Mező Vásárhelynek akadhat sz nyomában.
Szegedről itt lehetsz vízen, két órában.”

1753-ban Szőnyi Benjamin így írt Hód-Mező-Vásárhelynek hollétéről és múltjáról.

Hódmezővásárhely közel 50 ezer lakosú Hild-ermes, Európa Becsületzslával kitüntetett megyei jogú város. Területét tekintve Budapest után a legnagyobb kiterjedésű az országban. Megőrizte mind a mai napig tipikus mezővárosi szerkezetét.

Széles határában még ma is találhatók cseréptöredékek, paticsfal darabkák, jelezve, hogy Hódmezővásárhely és környéke az újkor hajnala óta folyamatosan lakott település, védelmet, biztonságot és életet adott az itt élő kultúrák embereinek. A Körös és a Tiszai kultúra népei által itt megtalált agyag – melybe beleálmódta isteneit és belőle készítette használati edényeit – a következő fémkorok, majd népek a jazigok, kunok, gepidák, avarok, magyarok hétköznapi és ünnepi eszközei elkészítésének is anyagául szolgált. A keramikakészítés a régészeti korok után is végig vonul Hódmezővásárhely, mint város kultúrtörténetén.

A vásárhelyi ember különösen ragaszkodó. Életének gyökerei mélyen kapaszkodnak szülőhelye, választott lakóhelye táptalajába. Ez meghatározza részvételét a város sorsának alakításában és szellemi életének fellendítésében. Mindezek elengedhetetlenül társulnak a hagyományok őrzésével, a régi és új értékek megbecsülésével.

A művelődés bölcsői az Olvasókörök 1990 után

újra szerveződtek, újra lefedik a város bel és külterületeit. A kulturális élet erős bástyái, az emberi értékek megőrzésének letéteményesei. Az olvasóköri mozgalom mellett, mely Magyarországon Hódmezővásárhelyen a legerősebb és legrégebbi gyökerekkel rendelkezik a sok-sok civil szervezet közül, ki kell emelni a külföldi testvérvárosokhoz tartozó Baráti Társaságokat. Hódmezővásárhely testvérvárosi kapcsolatot alakított ki Hollandiában, Franciaországban, Németországban, Izraelben, Romániában, Szerbiában, Lengyelországban, Ukrajnában, Litvániában. A Baráti Társaságok működése új szín a vásárhelyi művelődés palettáján, hiszen más kultúrák megismeréséhez vezet, és a saját kulturális értékeink tudatosabb, mélyebb megbecsüléséhez.

A színházi élet a Nyári színpad nélkül más jelleget öltött. A Janáky István tervezte és 1953-ban átadott Művelődési Központ épületének színháztermében, mind a mai napig jó színvonalú bérletes előadásokat láthatunk vidéki és fővárosi színházak társulataitól. A város vezetése Németh László születésének 100. évfordulója tiszteletére önerőből színpadra állította az író egy korai drámáját – a Bodnárné – Pécsi Il-dikó rendezésében, majd 2003-ban Márai Sándor: Kassai polgárok című színművét Éless Béla rendezésében; mindkét darabbal Budapesten is bemutatkozott Hódmezővásárhely.

A helyi zenei élet alapköve a Zeneiskola, növendékei közül országosan és külföldön is ismert zenészek kerültek ki. A teljesség igénye nélkül: Szabó András, Antal Imre, Gyimesi László, Paku István és Hegedűs Endre zongoraművészek. Feletár Melinda és Olasz Margit hárfaművészek, Csánky Emília oboaművész, Bálint János és Dratsay Ákos fuvolaművész, Lehota Dezső hegedűművész. Zeneszerzőink: Steiner Béla, ki Vásárhelyen él és alkot, és az elszármazott Huszár Lajos. Két nagy együttes működik a városban, a fesztivál minősítésű Vásárhelyi Vegyeskar és a Városi

Fúvószenekar.

Hódmezővásárhely polgáira a legnagyobb hatást gyakorló író: Németh László. Emlékét talán ez a város ápolja a legnagyobb intenzitással. Itt született művei közül a teljesség igénye nélkül: az Iszony és az Égető Eszter, a Széchenyi, a Tanú, az Óraadók királysága.

A helyi irodalmi életben jelentős alkotó Fenyvesi Félix Lajos költő és Szent Tibor író és néprajzkutató, kinek a Tanya és a Paraszttalálások kötete az egész országban ismert és elismertette tette nevét.

A valamikori városi Közkönyvtár 1976-tól Németh László nevét viseli és az irodalmi élet szellemi műhelyévé vált. A magyar irodalom legnagyobb írói, költői bemutatását, megismertetését tűzte ki célul.

Könyvkiadóként az Önkormányzat vállalja a legnagyobb feladatot, évente jelenteti meg vásárhelyi írók, költők, helytörténészek, művészek munkáit.

Tornyai valóban jól látta: ez a város jó talaja lett a művészet szép, nemes és termő gyümölcsös fájának. Galyasi Miklós múzeumigazgató, Kurucz D. István festőművész, Szabó Iván szobrászművész és társaik az ötvenes évek elején merész álmokat szöve létréhozták a Vásárhelyi Őszi Tárlatot, mely azóta az európai művészettörténetben egyedülállóan a legtöbb évet megért folyamatosan megrendezésre kerülő képzőművészeti seregszemle. Az Őszi Tárlatoknak köszönhetően lett Hódmezővásárhely a realizmus, a természetábrázolás magyarországi központja. Az ötvenkét évre visszatekintő tárlat kiállítóművészei közül az 52 év Tornyai-plaketteit sorolom fel: Medgyessy Ferenc, Barcsay Jenő, Szabó Iván, Almási Gyula Béla, Novothy Emil Róbert, Kohán György, Kurucz D. István, Németh József, Szalay Ferenc, Szurcsik János, Gacs Gábor, Somogyi József, Fejér Csaba, Vecsési Sándor, Kovács Mária, Somos Miklós, Csohány Kálmán, Rékassy Csaba, Végvári Gyula, Ligeti Erika, Hézsó Ferenc, Nagy Sándor,

Patay László, Szathmáry Gyöngyi, Ágotha Margit, Bazsonyi Arany, Kárpáti Tamás, Fülöp Erzsébet, Líber Éva, Lantos Gyöngyi, Fodor József, Krajcsovics Éva, Tenk László, Kéri László, Miskolczi László, Kiss György, Gicz János, Kiss Tibor, Szabó Tamás, Juhász Sándor, Pásztor Gábor, Almásy Aladár, Szabó Zoltán, Lóránt János, Földi Péter, Szentgyörgyi József, Muzsnay Ákos, Szmracsányi Boldizsár, Balogh Gyula, Kovács Tamás Vilmos, Kéri Imre és Nagy Attila.

Németh Lajos, a város és a Tárlat köré csoportosuló művészek nagy csoportját „Vásárhelyi Iskola” névvel illette.

A mindenkori Őszi Tárlatok és a hozzá kapcsolódó rendezvénysorozat megrendezésén kívül a múlt évben hetedik alkalommal rendezte meg az Önkormányzat a Virág utcai Alkotóházra építve a Vásárhelyi Képzőművészeti Szimpóziumot, melynek első négy évben Kurucz István András, Muzsnay Ákos, Ács István, Földi Péter, Szabó Tamás, Kárpáti Tamás, Püspöki István, Kelemen Marcell voltak vendégei, az elmúlt három évben pedig a legfiatalabb nemzedék a Sensaria Műhely tagjai László Dániel vezetésével.

A szimpóziumokat mindig kiállítás követi az Alföldi Galéria földszinti kiállítótermében, mely harmadik évben új kiállítási lehetőséget teremtött nagy termével a képzőművészet bemutatására.

A képzőművészeti szimpóziumok célja, hogy az alkotók itt tartózkodásuk alatt kapcsolatot teremthessenek a tájjal, az itt élő emberekkel, a hely szellemével és a kötődjenek ehhez az alkotóközösséghez, melyet Vásárhelyi Iskolának neveznek.

A kerámia kultúra, mely végighúzódik az újkor hajnala óta Vásárhely történetén a Művészek Majolika Telepe után új fordulatokat vesz. A Majolika Gyár mellett az 1960-as években ide telepítik Közép-Európa legnagyobb porcelángyárát, az Alföldi Porcelángyárát. A Majolika gyár mellett sok-sok keramikus iparművész jön ide gyakorlatra, diplomamunka vagy megbízás elkészítésére. A rendszerváltás, az ipar privatizációja azonban új helyzetet hoz az iparművészek életében is. Pannonhalmi Zsuzsa a Magyar Keramikusok Társaságának elnöke asszonya 1998-ban arra kérte a Hódmezővásárhelyen működő öt kerámia üzem vezetőit és az Önkormányzatot, hogy a meglévő értékeket egybefogva, mecenatúrájuk jeléül hozzák létre a Vásárhelyi Kerámia Szimpóziumot, mely minden

évben hat héten keresztül a technikai, égetési lehetőségek biztosításával a professzionális keramikusoknak nyugodt, kísérletező alkotólehetőséget biztosít Hódmezővásárhelyen. A kilencedik évbe lépő Vásárhelyi Kerámia Szimpózium beavaltotta a hozzá fűzött reményeket, eddig több mint 80 művésznak biztosított alkotóházhoz, kísérletezéshez lehetőséget a Villeroy & Bock Magyarország Rt, az Alföldi Porcelán Edénygyár Rt, Imerys Magyarország Rt, a Keram-Pack Rt és a Szilikátipari Kft, az Önkormányzat és a Virág utcai Alkotóház. A szimpóziumokon készült alkotások egy-egy darabja képezi a városi gyűjteményt, amely alapja egy leendő Kerámia Múzeumnak.

A pártoló, segítő üzemek közül a Keram-Pack, Török Sándor vezetésével, mint a Majolika új tulajdonosa felajánlott egy üzemcsarnokot az egész éven át folyamatosan működő Hódmezővásárhelyi Kerámia Művésztelep céljaira.

Az Önkormányzat a Keram-Pack és a Wartha Vince Kerámiaművészeti Alapítvány közös fenntartásában az évtől Vásárhelyen – a szimpóziumi forma megtartása mellett – egész éven át működő művészteleppel biztosítja a keramikusoknak – magyaroknak és külföldieknek egyaránt – hogy kísérletező munkával eltöltsenek egy hónapot Hódmezővásárhelyen.

A következő cél, amelyért már komoly lépéseket is tett Pannonhalmi Zsuzsa elnök asszony, és a Wartha Vince Alapítvány a Vásárhelyen működő Főiskola és az Önkormányzat, hogy keramikus, restaurátor és művészeti menedzser képzés induljon az öt kerámia üzem hathatós támogatásával. Plohn József fotóművész nyomában címmel indítottuk legfiatalabb szimpóziumunkat 2004-ben Módos Gábor, Tóth József fotóművészek vezetésével és Eifert János vásárhelyi származású fotóművész segítségével. Plohn József közel 100 évvel ezelőtti, a város meghatározó személyiségeinek, notabilitásai megőrkítésének mintájára a szimpózium témája a 21. század kezdetén kik határozzák meg Hódmezővásárhely arculatát. A Fotó szimpóziumok anyagából egy albumot szeretnénk megjelentetni elsősorban majd az utókor számára.

Az 1905-ben megalapított városi múzeum az évtizedek során a néprajzi gyűjtemény után, Banner János régészprofesszor 20-as – 30-as évekbeli ásatásai során régészeti gyűjteménnyel bővült, majd a Tornyai-hagyaték révén képzőművészeti

gyűjteménnyel is szaporodik. Kiállítóhelyei is az idők során a Csúcsi Fazekasházzal, a Kopáncsi Tanyamúzeummal, a Papi-féle színművel és az Alföldi Galériával, az Alföld képzőművészetét 1945-ig bemutató kiállítással bővült. A helyi kiállítóhelyek pedig a Németh László életét bemutató irodalmi kiállítással és az Árpád utcai tájházzal, mely a helyi fazekasipart és a vásárhelyi hímzést mutatja be.

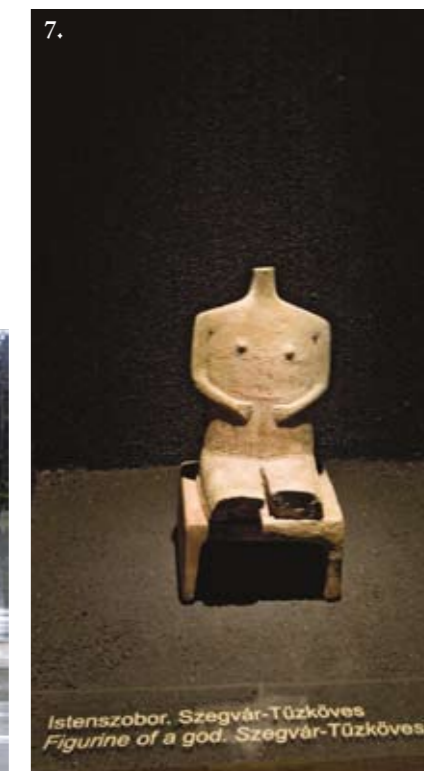
A városvezetés 2004-ben restauráltatta saját erőből Magyarország tizedik legnagyobb Zsinagógáját, és udvarában a valamikori „zsidóiskola” helyén létrehozta az első vidéki állandó Holocaust Múzeumot az országban.

Jelenleg építés alatt áll eddig Európában egyedülálló új múzeum az Emlékpont, mely 1944-től 1990-ig mutatja be Hódmezővásárhely polgárainak életét a szocializmus alatt. Az Emlékpont Múzeum ez év tavaszán nyitja meg kapuit a látogatók előtt.

Németh László írta Vásárhelyről a következő sorokat: „Ha nem teremthetünk központot ebből a városból, csináljunk hát tégelyt, melyben a múlt legjava lép reakcióba az új idők szellemével.”

Vásárhely kulturális életét, életének kontinuitását a legjobban példázza, hiszen itt mindig a múlt legjava lép reakcióba az új idők szellemével.

1. Mónus Sándor
2. A főtér
3. Ótemplom
4. Mónus Ferenc
5. Németh József festménye
6. Vásárhelyi Őszi Tárlat
7. Istenszobor

Avantgárd virágzás az ezredfordulón

Papp Tibor: Avantgárd szemmel – költészetéről, irodalomról

Lebilincselően érdekes Papp Tibor elméleti írásainak gyűjteménye. A költő, prózaíró után/mellett most egy jól felkészült teoretikust ismer/het/tünk meg, aki izgalmas utazásra csábít a modern művészeti műfajok, kifejezésformák világába.

Céja nem több és nem kevesebb, mint hogy tudatosítsa az érdeklődőkben: a kassáki „kísérletező művészeti” hagyomány mindmáig eleven, éltető örökségünk. Felhívja a figyelmet arra, hogy a Kassák-körből indult mostoha sorsú alkotók – Barta Sándor, Ujvári Erzi, Reiter Róbert, akiknek útja a bécsi emigrációból a Gulágra vezetett – éppúgy, mint az ő nyomdokaikon továbblépő hazaiak (Tamkó Sirató Károly, Palasovszky Ödön), majd az ötvenes években a Babits–Kassák – szintézist teremtő „újholdások” (Kálnoky László, Nemes Nagy Ágnes, Rónay György, Weöres Sándor stb.) költészetéről a Kádár-korszak kultúrpolitikája alig-alig volt hajlandó tudomást venni; a hatvanas években induló párizsi Magyar Műhely s az újdéki Új Symposion alkotói (és műveiket) pedig formálisan is kitiltotta az országból. Épp ezért tartja érthetetlennek a szerző, hogy a rendszerváltás óta megváltozott viszonyok közepette is „mostoha gyermek” maradt az avantgárd, amely a „politikai alkalmazkodás” (netán a politikai érdekeket „kiszolgálás” helyett) az autonóm gondolkodásmódra, kreativitásra, a személyiség önvédelmére helyezi a hangsúlyt. Kassák, a maga „köreivel”, arra is példát adott – hangsúlyozza a kései utód – hogy „a politikai és földrajzi határok semmibevételével kiterjessze művészeti szemhatárát a Felvidéktől Erdélyig, Burgenlandtól Bácskáig. [...] Az irodalomszervező és folyóirat-szerkesztő Kassák olvasókat és munkatársakat toborzott Pozsonyban, Kassán, Kolozsvárott, Brassóban, Újvidéken, Szombathelyen, Szegeden és Berlinben. Kassáknak természetes volt, hogy a Pécsert, Szabadkán vagy Nagyváradon élő író ugyanolyan magyar író, mint az, aki a pesti aszfaltot kopogtatja; s az is, hogy az avantgárd költő nem alábbvaló a többinél” (Kassák hatása a mai magyar irodalomra).

A kísérletezés szellemét nem lehet palackba zárni – int bennünket Papp Tibor – így természetesen kell tartanunk, hogy a mai avantgárd alkotók életműve egykor majd éppúgy a hagyomány része lesz, mint ahogy az elődöké máris az – függetlenül attól, hogy ma hányan ismerik-értik-olvasják. Az egymást követő új és újabb poeta-nemzedékek máris etalonnak tekintik Kassák-Szentkuthy-Weöres életművét, az ő poétikai szemléletük alakítja alkotói világképüket. Épp ezért – vélekedik a szerző – itt lenne már az ideje, hogy az irodalomtörténet számba vegye az ezredforduló virágzásnak indult „kísérleti irodalom” eredményeit, és a lexikonok, irodalomtörténeti kézikönyvek is számon tartsák a világgöltészetben jegyzett avantgárd

költők munkásságát. Sajnálkozva jegyzi meg, hogy a Magyar Műhely vonzáskörében felnövekedett jelentős alkotók (az „alapító Atyák” mellett Bakucz József, Erdély Miklós, Hajas Tibor, Ladik Katalin, Petőcz András, Székely Ákos, Székárosi Endre, Szombathy Bálint, Tóth Gábor stb.) még ma is „idegen test”-nek számítanak a különböző belterjes irodalmi csoportosulások körében, a folyóiratok, versantológiák (Hét évszázad versei, Szép versek, sőt a Millenniumi Könyvtár stb.) szerkesztői koncepciója is avantgárdellenes; még az „Atyáknak” is elvétve jut bennük hely, nemhogy az ifjabb nemzedék/ek/nek! A „szellemi hódoltság” évtizedeiben mesterségesen kialakított ízlés- és érték-hierarchia az „újító szellemű” alkotókat perifériára sodorta, vagy egyszerűen kirekesztette a szellemi életből (e kérdéskörbe vágó fontos tanulmányok: Irodalmi tolerancia az ezredfordulón, Gyorsfénykép bizonytalan hátterrel, „A” magyar irodalom története, 1945–1991. Új tükör, régi foncsor?).

Épp e helyzet miatt tekinti fontos, halaszthatatlan feladatának Papp Tibor, hogy számba vegye a XX. század második felének avantgárd jelenségeit, s a világirodalmi törekvések folyamatába illessze be a magyar kísérleti műfajokat, formákat, bemutatván azok legjelentősebb képviselőit.

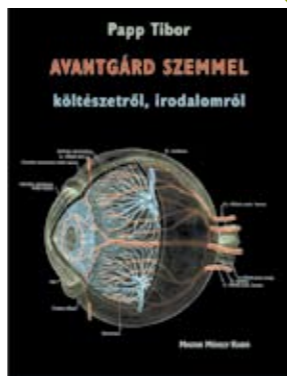
Tipológiai rendszerezést kínál a hangköltészet régi és újabb változatainak megismeréséhez („vers, mely hangzó jelentésekből építkezik”); elkülöníti egymástól az orális és az elektroakusztikai periódust. Bemutatja mindkét korszak legjelentősebb alkotóit, részletesen elemezve az egyes típusokat, Kurt Schwitters Ursonate-jától az olasz és orosz futuristák, majd a francia lettristák művein át egészen Paul de Vree 1948-ban született Ogenblick c. elektroakusztikus kísérletéig. Majd innen tovább a magnetofont (Fr. Dufréne, 1953), a hatvanas-hetvenes évektől pedig a számítógépet eszközül használó, a lineáris, dinamikus hangversek, hangköltészeti performanszok legismertebb, legkiválóbb képviselőit. A világlíra e mezőnyében mintegy 35-40 alkotót tart számon, akik különböző metódusokkal élve a hangvers számtalan változatát hozták létre (dúsitott, fonikus, afonemikus, ismételt, permutációs, szöveges, ritmikus, rétegzett stb.). Mindezt kiegészíti a hangörvény, valamint az 1920–30-as évek óta ismert szavalókórus különféle modern variánsai (idevágó tanulmányok: A hangvers, Látni hallgatni, olvasni, Innovációról az avantgárd költészet felől stb.).

Szerzőnk az avantgárd másik kedvelt „kísérleti” műfajának, a vizuális költészetnek is tág teret biz-

tosít kötetében (idevágó tanulmányok: Ige és kép, Gondolatok a látható nyelvről és a vizuális irodalomról, A számítógépes versgenerálás becserkészése, Mit mond, mit sugall egyetlen vizuális formai elem Siklós István költészetében az irodalomról, a versről a nyelvről, a költőről? KINCS-tári látogatás – a Vizuális költészet Magyarországon c. antológia I-II. kötetéről stb.). Alapos történeti áttekintést ad a vizuális irodalom ókori gyökereiről, röviden vázolja – prof. Kilián István tanulmánya alapján – a középkorban Magyarországon is virágzó (részben latin nyelvű, egyházi) vizuális költészetet; majd bemutatja a XX. század gazdag, sokszínű, leleményes képvers-kultúráját, amely – ugyancsak Kassák nyomán – a 10/20-as évek óta napjainkig virágkorát éli. Számba veszi a Magyar Műhely körül felnövekedett ifjabb generációt, amely már szabadon bánik a „látható nyelv” eszközeivel (A költészet váratlan arca – L. Simon László kötetéről). Vizsgálja a tipográfiaailag kirajzolt képversek mellett és után a számítógép-kínálta gazdag vizuális alkotó lehetőségeket, a mai magyar képvers-antológiákat elemezve (Ver/s/ziók, 1982; Képversek, 1984; Médium Art, 1990; VízUállásjelentés, 1995). Áttekintést nyújt a vizuális irodalom ugyancsak bőséges műfaji gazdagságáról (a statikus és dinamikus képversektől a két- és három-dimenziós költeményeken át a logo-mandaláig, sőt tovább: az elektromos médiák – írásvetítő – diavetítő – videó – számítógép stb. – segítségével kreált képkölteményekig. „A vizuális mű a befogadás pillanatát időtleníti – hangsúlyozza – s a befogadó felkészültségétől, műveltségétől, képzeletvilága gazdagságától függően többféle értelmezési lehetőséget kínál”.

Papp Tibor jelen könyvét egy sorozat első darabjának szánja; még további három – szintén tematikus rendben szerkesztett – kötet útra bocsátását tervezi. Mint az experimentális irodalom egyik legjelentősebb s legismertebb képviselője, szeretné bizonyítani, hogy a XX. századi művészetben kialakult új műfajok, formák korántsem „idegenek” a magyar kultúrában. Reméli: a hazai befogadói ízlés is előbb-utóbb megbarátkozik velük, és a modern élet dinamikája lehetővé teszi, hogy a „kísérleti irodalom” itthon is polgárjogot nyerjen. Igaz, hogy – „rétegművészet”-ről lévén szó – nem számíthat széles befogadói bázisra; de jó lenne, ha a sok évtizedes „tilt” és „tűr” után végre a „támogatott” kategóriába kerül/het/ne át.

(Magyar Műhely Kiadó)
G. Komoróczy Emőke

Büki Attila

Dohogásaim naplólapjaiból

Halhatatlanság

Hétvégeken Hódmezővásárhelyen tanítottam. Helyben élő kollégám igyekezett megismertetni a kisváros képzőművészeivel. Egyik alkalommal F. Cs. lakásán beszélgettünk. Telt múlt az idő, miközben többször kértem, hogy mutassa meg festményeit. „Nincs mit mutatnom” ismételte kéresemre. Nem akartam elhinni. Mielőtt elkészöntünk volna, újra kértem... Bementünk a műtermébe, s valóban egyetlen készülő alkotását láthattam a festőállványon. Sámli festett... Döbbenet álltam és szólanul néztem a majdnem kész olajképet. Amikor megszólalt, csupán ennyit mondott: megrendelésre lassan a hatvanadik sámli képet festem.

Nosztagliázó emberek vágyairól, avagy a sámli közönségsikeréről van szó? Netán a festő egyetemestől a konkrétig vezető művészi útja? Vagy a megrendelők kikényszerítő ereje? Pénzkereset? Hazafelé az éjszakában e kérdések foglalkoztattak. Majd eszembe jutott Herosztrátosz, aki felgyújtotta Artemisz istennő efezusi templomát, hogy nevét halhatatlanná tegye. Hiába tiltották az akkori törvénytevők, hogy bárki is szájára vegye nevét, Herosztrátosz elérte célját. Halhatatlanná vált. Lehetséges, hogy egy sámli is elegendő ahhoz, hogy a festő neve – még ha bizonytalan ideig is – fennmaradjon?

Haszonvagy

A valóság hiteles ábrázolása mindmáig sarkalatos kérdése mindenfajta művészeti ágnak. A hitelesség műbenlétéről is gyakorta esik szó. A megtevésztésig való hasonlóság megjelenítése a műalkotásokon pedig századok óta tapasztalható. Vannak, akik már össze is tévesztik a kiállított tárgyakat a nem kiállítottakkal. Párizsban történt meg, hogy a „műalkotások” között a pálmát egy esőkabát vitte el, mely nem volt kiállítva, csupán a kiállítási terem fogaán lógott. A galériában különben esőkabátokat, mint műalkotásokat mutattak be, megfestve őket különb-

zó színű foltokkal. A térben függő kabátok úgy hatottak, mintha embercsoportok lebegnének a szélben... Persze az utóbbit már képzeletem szülte. Talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy a művészetet manipuláló haszonvagy vezérelte a kiállítót.

A haszonvagy pedig manapság döbbenetes és embertelen mélységegig süllyedt.

Játékosságok

A minap meglátogattam Kanadában élő ismerősöm, és megajándékozott Zend Róbert: Versek, képversek című kötetével, mely másfél évtizeddel ezelőtt jelent meg Párizsban a Magyar Műhely gondozásában. Amikor belelapoztam, a szerző valloásából megtudhattam, hogy a betűkből, vesszőkből, pontokból és vonalokból készült portrék rokonait, barátait, ismerőseit, szereleimét és érdekes embereket „ábrázolnak”. Arról is vall, hogy „tulajdonképpen „konkrét versek” ezek, amilyeneket már a régi rómaiak is írtak, vagy amilyeneket Apollinaire újra kezdett írni, és amik ma újra divatba jöttek, főleg Amerikában... Van valami új ezekben a „versekben”, a régi műfajon belül is új. A forma, amit az írás formájával utánoznak, nem egy konkrét tárgynak a formája (szökőkút, galamb, ember, táj), hanem egy absztrakt fogalomnak a tudatban visszatükrözött formája. Ezek a portrék nem valakik arcáról készültek, hanem lelkeikről, belső vonásaikról, képletükről. Helyesebben: saját emlékeimről, benyomásaimról. Mint minden egyéb művészeti alkotásnak, ezeknek a portréknak is két összetevőjük van: a „hogyan” és a „mi”. A hogyant rögtön megtaláljuk, ahogy rápillantunk egy oldalra... A „mit” nem látjuk meg rögtön. Ehhez el kell olvasnunk a szavakat, mondatokat, fél-szavakat, félmondatokat, melyekből – mint téglákból – rakódott össze a kép. A téglák sokféleké. Mondatok, szavak, amiket az illetők valóban mondtak. Mondatok, szavak, amiket az illetők sosem mondtak, de összefoglalják azt, amit mondtak. Mondatok, szavak,

amiket az illetők mondhattak volna, mert jellemző rájuk...”

Magyarázatában kitér arra is, hogy portré „verseivel” arra kívánja felhívni, hogy befejezetlenségek, töredékekből áll jellemünk és életünk. Valójában a „hogyan” és a „mi” szorosan összefügg, s így adja az absztrakt-konkrét vers-portrék harmonikus szubjektív hitelességét.

Ötletek, lelemények, gondolatok – vagyis játékok. Mi egyebet is várhatnánk ettől a műfajtól. Aligha mondhatnák, hogy rajz és vers egyaránt művészi megrázó olvasmány. Mintha megvilágítaná egyes izmusok egykori kissé szűk határait is, vagyis a szövegek és rajzok értelmetlenségét. Persze szükségünk van a játékra, még a művészetben is, ám mégis azt sugallják, hogy kevés az élethez: játékból nem élünk meg.

Gondolkodásomat korántse véljek esztétikai végkövetkeztetésnek. Ilyen egyrészt nincs, másrészt bárki mondhatja, hogy nincs igazam.

Toválapozva a kötetben eljutottam a MAGRITTE „versekhez”, szám szerint a nyolcadikhoz.

Álljon itt példaként:

A	lány
ártatlan	mint
egy	fehér
de én nagyot csaptam a s	egér e
ke	ke

Miután becsuktam a könyvet, eszembe jutott Weöres Sándor Barbál dala. Így kezdődik:

„DZSÁ GULBE RÁR KICSERE / AJ NI MUSZTASZ EMO / AJ NI MANKÜTVANTASZ

EMO / ADDE MI MARUVA BATO! JAMAN!” Az elképzelt nyelven írt költeményének ő azonnal megadta fordítását: „SZÉL VÖLGYE FARKAS FÉSZKE / MÉRT NEM ŐRIZTÉL ENGEM / MÉRT NEM SEGÍTTÉL ENGEM / MOST NEM NYOMNA KŐ! AJAJ!”

Mondhatnék-e ezek után bármit is?

Ünnepek után

Az elmúlt hetekben elárasztottak a képeslapok, SMS-ek és a számítógép drótpostáján küldött jókívánságok, üzenetek. A képeslapokon már-már alig tüntetik fel a kiadót, a nyomtatott képek alkotóit. Az SMS-ek küldői pedig a nevüket hagyták el. Meglehet, azt hitték, hogy úgyis tudom

telefonszámukat, s ha nem, majd végig böngészem a több száz oldalnyi telefonkönyvet, hogy rábukkanjak nevükre, vagy felhívom a tudakozót. Töredelmesen bevallom, hogy egyiket sem tettem. Ám a fantáziám sikerült működésbe léptetniük. Elgondoltam, hogy a jövőben már olyan karácsonyi képeslapokat küldenek, amelyeket ugyancsak nem írnak alá, s az SMS-eken pedig csak a szavak kezdetbűtűit küldik el. Például a kellemes karácsonyi ünnepeket kívánok helyett ezt olvashatom: kkük. Az e-mailezők is egyszerűsítenek, ugyanis jócskán akadnak, akik kutyanyelvnyi hosszúságú idézetekkel olvastatták velem a Biblia egyes részeit, vagy írónk, költőink műveit. Nekik már tippeteket sem merek adni, mert egy év múlva olyan hieroglif üzenetek érkeznek, hogy az ünnepeket, sőt a szilveszter éjszakát is rejtvényeik megfejlesztéssel tölthetem.

Nos, az ajándékokról sem feledkezhetem meg. Míg a képeslapok készítői a névtelenségbe burkolóznak, az egyes termékek előállítói viszont számukra minden lényeges adattal ellátnak. Sőt űrlapot is mellékelnek, amit ha kitöltök, jó esélyem van nyereményükre.

Ám, hogy miért érdeklí őket a korom, foglalkozásom, érdeklődési- és baráti köröm, iskolai végzettségem, családtagjaim, nyelvtudásom, stb. csak találgathatom. (Az adatvédelmi törvényt ne is említsük!) Megmondhatom, hogy űrlapjukat nem vettem komolyan. Ha valaki, vagy valakik mégis töltik, töltögetik eme űrlapokat, kérem őket, írják meg, hogy létrejött-e érdemi kapcsolatuk az adataikat kérőkkel? Nyert-e valaki is valamit a sorsoláson? Egyáltalán meghívták-e a nyeremény-sorsolásra? Gyanítom, csupán tájékoztatójukat küldik új termékeikről, ugyanis mi más érdekük lehetne azon kívül, hogy vásároljon.

Bohém barátom tudatja velem, hogy olyan képeslapos füzetecske készítésén fáradozik, amelyen minden lehetséges üzenet megtalálható. Túl a jókívánságokon a gyermekszületéssel, nyaralással és egyéb eseményekkel kapcsolatos szövegek is helyet kapnak. A szövegek elé négyzetet rajzol, s elegendő lesz egy pipát tenni abba, mely éppen aktuális. Hát nem csodálatos?

Új űrlap készítését is tervezi a termékeiket kínáló cégeknek, bár ezzel még némi gondja van.

Nem tudja eldönteni, hogy mely nemzet nyelvének ábécéjét vegye alapul. És mi lesz a kínaiakkal? – kérdezem tőle. No ne hidd, hogy az egész világ egyszerűsítését valaha is komolyan magamra vállalom! – válaszolja.

Fényművészet a nagyvárosban

Gondolatok a koppenhágai „Lux Európa 2002” című szabadtéri fényművészeti kiállítás kapcsán

Sokféleképpen megfogalmazható, mit jelent számunkra a fény. A magyar Csáji Attilát szerint például „...a fény a létünk, a fény, mely nélkül nem élhetünk. A fény, mely közönséges, mint a mindennapok. A fény, mely szakrális valóság. A fény tudósok és műszaki szakemberek kutatásának a tárgya, évezredes szimbólum. A külső és belső fény – a láthatóság alapoka és az éltető. A fény, mely önmagában paradoxon, kettős természetű. De vajon nem ez a kettős természet az emberi lényeg hordozója is?”

A fény erőteljes médium, amely telítve van jelentéssel: teremtés és pusztítás, látás, elvakulás, a nap, a hold, a tűz, a Teremtő, a tudat, a spiritualitás, az energia, a modern világ és még sorolhatnám. A létezésénél fogva is erőteljes anyag, vonzza szemünket, kiszorítja figyelmünkben a környezetét. Ha más anyaggal használják, ellentét képződik a légi, szinte megfoghatatlan fény és a többi anyag között, melyek szilárdak, visszavernek vagy elnyelnek.

A képzőművészek mindig is fényvel dolgoztak, olyan képi teret hoztak létre, amelyben a fény segíti a művész látomásának megformálását. A fényművészek viszont közvetlenül a fény médiumán keresztül fejezik ki magukat: többek közt lámpákkal, vilnykörtekkel, fénycsövekkel, ibolyántúli fényvel, lézerekkel, visszaverődéssel, vetítéssel teremtik meg alkotásaik konkrét formáját a fényből. Az eredmény nem a környező világ fényének ábrázolása: itt a fény konstituálja és alkotja meg a művet és annak terét.

Nemzetközi viszonylatban a fény legalább az 1920-as évektől kezdve alkotó műfajt, többek között a dán-

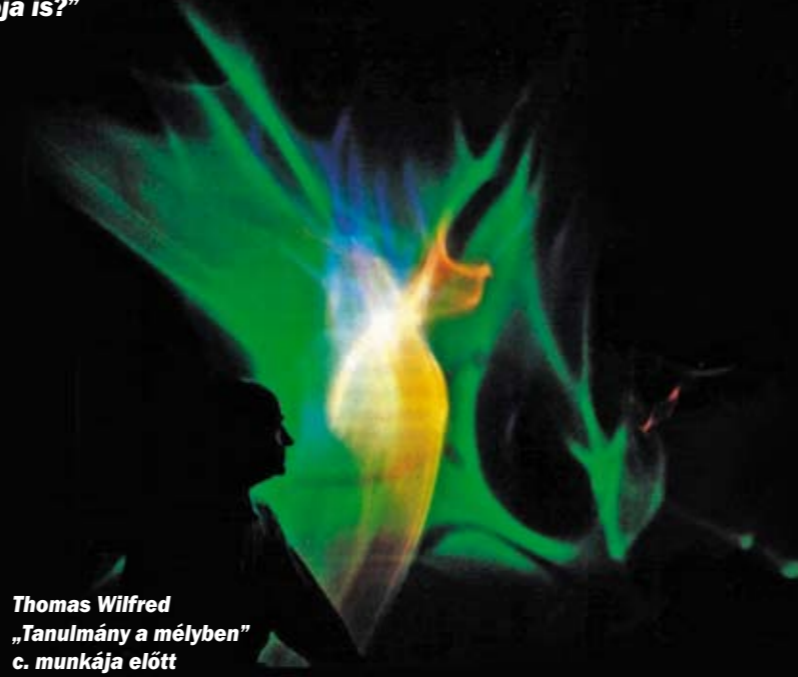
amerikai Thomas Wilfred által megteremtett Lumia-művek hatására.

Fényművészen olyan művészt értünk, aki számára a fényvel való munka az abszolút lényeg. Természetesen más anyagot is használ, például a fényforrás anyagait, vagy amelyről visszareflektálódik, megtörik, szűrődik, de a művész alkotásainak fókuszja a fény, annak természete és kezelése – ez az alkotó felfedezémunkjának kiindulópontja.

A Lux Europae védőszárnyai alatt bemutatott alkotások mind szabadtéren, nagyvárosi környezetben jelentek meg. A szervezők kijelölték néhány szöbajóhelyszínt és a művészek tetszés szerint kiválasztottak közülük egyet-egyet. A helyszínek Koppenhága belvárosi területei voltak, a tavak és a kikötő között, hiszen a város vízközel elhelyezkedése, a kikötő, a csatornák, a tavak nagyon sok művész számára jelentettek vonzerőt. Itt a fény visszatükröződése a vízben is felhasználható elem. Példa erre az osztrák Waltraut Cooper Fényflotta (Light Fleet) című műve, amelyet a vízre helyeztek és a Peblinge tórágzott fényjeleket.

2. Waltraut Cooper (Ausztria): Fényflotta

Thomas Wilfred „Tanulmány a mélyben” c. munkája előtt (dán/amerikai)

A Lux Europae 2002 a négy elemet hozta működésbe: a földet, vizet, levegőt (eget) és a tüzet (fényt), de voltak olyan alkotások is, amelyek az ötödik elemet, az időt is felhasználták.

A neonsöveket és -betűket a városokban hirdetésekre használják. A reklámok ragyogó szöfűzérei mellett a lengyel Izabella Gustowska neonfényvel írt mondata: „Az élet történet”, a belga Danny Matthy városnevei a Gólya-kúton és a holland Johan Körmeling munkája, a kivilágított újság más gondolatokat ébresztett, mint a szokásos „Vegye meg ezt a terméket”.

A művészek gyakran történelmi épületet vagy fontos közteret választottak, és arra választottak művükkel. „Potenciálisan nagyon inspiráló helyszínek. De nincs szükség rá, hogy feldíszítsuk őket – már magukban is elég szépek. Ehelyett tehát olyan kifejezést kell találni, amely megmozdítja a gondolataimat és a nézők gondolata-

it is” – mondta a lett Kristaps Gēlzis kutatóútján során. Egy gyalogosutca-ban, a Strögeten helyezték el fényeket üveggel befedett mélyedésekbe úgy, hogy a fény meglepetésszerűen árad ki, felfelé az utca felszínéről, pont fordítva, mint az utcai világítás, amely felülről érkezik.

A fényművek függenek környezetüktől, ugyanakkor segítenek abban, hogy újradefiniáljuk azokat. A városkép mintegy a fényművész váznya. Történelmi szempontból tekintve a város szobrai és emlékművei a királyság, az egyház és a katonaság hatalma előtt tiszteltek. Manapság az állandó műalkotásokat a demokrácia, pénzügy, az ipari vállalkozások hatalmát jelképező épületek közelében állítják fel, de a dán művészeti támogatási törvényeknek hála, lakóterületek és intézmények körül is találhatók.

A művészek arra használják műveiket, hogy láthatóvá tegyenek valamit

azáltal, hogy rámutatnak. Csodálatos ébresztenek, vagy valami újat tesznek ahhoz, amit minanyian ismerünk, akik nap mint nap ebben a városban járunk. Az izlandi Adalsteinn Stefansson így mutatott rá egy hiányra: a Jarmer torony romjai fölött fényes szálóptikát használt, hogy felidézze annak a toronynak a körvonalait, amely a középkori város körüli védelmi rendszer része volt. Yannis Bouteas Görögországból négy szöveges, színezett csövet helyezett el a Christiansborg Palota egy oszlopcarnokában, s így feszültséget teremtett az architektónikus és a geometriai formák között. Lone Høyer Hansen Dániából a Thorvaldsen Múzeum előtti új teret vette birtokba. Ide „ültette” acélvirágait, amelyeket egyenként hívott elő egy programozott mozgó vetítőreflektor.

A belga Danny Matthys az 1960-as évek Koppenhágájából való személyes élmények alapján dolgozott. A központi elhelyezkedésű Gólya-kút a fiatal lázadók gyülekezőhelye volt. Magán a kúton neonsöveket használt, hogy kiemeljen rajta néhány formát, míg a téren körben színes neonsövekből alkotott geometrikus formák határoltak körül egy kitalált teret. A városok nevei – Párizs, Amszterdam, Koppenhága –, amelyek neonnal voltak kiírva a kútra, Matthys személyes történetének elemei, de a diálázadásonak is fontos helyszínei voltak.

A lengyel Izabella Gustowska a Nordre Todbod két királyi pavilonjában zöld fényt helyezett, amelyet akkor használtak, amikor a királynő tengerre szállt a királyi yachton. Kiemelte ezeket a történelmi épületeket, ugyanakkor átalakította funkciójukat, amikor műve központi elemévé emelte őket. Gustowska a pavilonok szimbolikus értékét használta fel, a szertartásokban elfoglalt helyét, és ezt a helyet kis időre megváltoztatta. Ugyanakkor neonbetűkkel a háttérben álló kikötőépületre írta, hogy „Az élet történet”, s ezzel az egész környéket bevonta a műalkotásba.

Egy festmény vagy szobor esetében megmérhetőek a műalkotás fizikai paraméterei. A fényművek esetében a fizikai határ diffúzabb. A vetítés bevonja a vetítő által megjelenített fényforrást, a fény sugar útját a visszaverő felületig és a felület által sugárzott fényt. Gustowska esetében háromszögletű mező keletkezett a két pavilon és az épület homlokzatának neonbetűi között, Lone Høyer Hansen és Danny Matthys esetében az egész teret magába foglalta a mű.

Furcsa dolgok történnek, mármint vizuális szempontból, amikor egy házra fényt vetítenek. A háromdimenziós szerkezet bizonyos mértékig ellaposodik, és kiemelődik a kétdimenziós elem. A homlokzat egy festmény felületévé válik, amely a vetített képet hordozza. Amikor egy épület állandó megvilágítását tervezzük, például a ntorvi Bíróság esetében, gyakran az építészeti jellegzetességeket hangsúlyozzuk, és az a célunk, hogy emlékműként álljon ott az épület. A fényvetítés segítségével a horvát Goran Petercol számos esetben feje tetejére állította a dimenzió és szög fogalmát, és ezzel alapvető meglepetést okozott. A történelmi emelőkakra vetített fény két dimenziós kifejezőeszközzé alakította és ezzel megváltoztatta jellegét: rávetítette egy daru szerkezetére egy raktárépület körvonalait, és egybemosta a két helyszínt.

A ciprusi Helene Black a Jarmers Plads egyik nagy homlokzati elemét használta fel. Egyrészt négy kereszt alakú domborműfigura van rajta, melyek mindegyike alá neonsó került, mintegy dicsfényvel vonva be a figurákat. Ráadásul változó képeket vetített a falra, és a képeken alapvetően ugyanazok a formák jelentek meg, mint a domborművön. A keresztformát kereszténység előtti ciprusi régészeti felfedezések ihlették: egy nő cipel egy férfit. A változó képek tovább építették ezt a témát, miáltal a matriarchális, történelem előtti Ciprus jellegzetes motívuma egy messze északi modern városba került át.

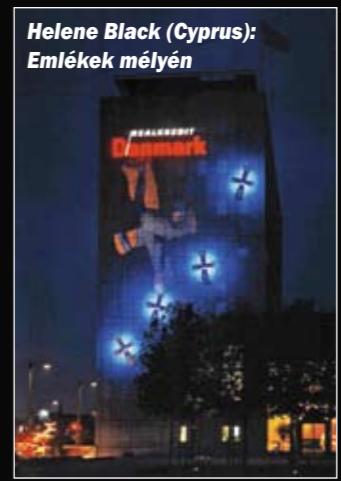
A festmény statikus, a kép rögzített. A fényművek viszont gyakran az idő síkját is felhasználják, ha csak a megvilágítás és a fény kialakulásának pillanatára is. Amikor kialszik a fény, csak potenciálisan van jelen, csak sejtéseink lehetnek róla, amik csak a megvilágítás pillanatában aktiválódnak. De az is előfordulhat, hogy az időbeli kompozíció a fény sorozat ritmus-fejlődéséből alakul ki vagy a mű két eleme közötti feszültségből, amelyeket külön-külön kapcsolnak ki vagy erősítenek és gyengítenek. Ez változást idéz elő a fókusz és a súly, az egyensúly és a helyzet tekintetében. Ez a dinamikus időelem a fényművészet egyik legfontosabb lehetősége. A magyar Csáji Attila viedófelvételt vetített egy központi elhelyezkedésű tér, az eseményt szervező Kultorvet házára. Láttuk, amint leégett egy hatalmas viaszgyertya, aztán újraterepődött, megint leégett, megint újraterepődött, és így tovább. Felmerül a kérdés: fényművészet vagy videóművészet-e

ez, de ez a határvonl elmosódott, több értelmű megoldás született: a gyertya és a Karácsony, a gyertya és a ház frontjának mérete közötti ellentét, az anyag és a motívum elektromos kivetítésének szembeállítás, a gyertya várt elégeése majd a meglepetésszerű újraterepítés elgondolkodtató: egy visszafordíthatatlan folyamat visszafordíthatóvá vált.

A fény költői atmoszférát teremtett a szlovén Tanja Pak látványos alkotásában is. Pak üvegművész, üvegfúvó családból származik, de kiterjesztette médiumát a fény bevonásával. Egy híd alatt 200 üveggömböt függesztett fel, bennük ragyog a fény, így teremtette meg a költői teret. A német Mísch Kuball fénykapuja, a Nyilvános katarzisz, a Parlament térére került. Az volt az elképzelés, hogy akik belépnek a Hatalom házába, előbb egy rámpán átmennek a fény kapuja alatt, mintegy szimbolikus megtisztulásképpen, de a Kuball által kiszemelt helyszínek sora lehetetlennek bizonyultak.

Hasonló fényjátékot használt a dán Martin Erik Andersen, aki a Louise királynő hídja úttestjén és a híd alatt állított fel installációt. A lámpák különböző típusú fények sorozatát alkották a színezéstől az ibolyántúlig, és ezek mentén sétáltak a gyalogosok.

A művek dimenziói nagyon különbözőek voltak. A skála egyik végpontján négy monitor, melyeken a rogyadozó Igalina atomerőmű látszott. Aida Čeponty és Valdas Ozarinkas politikai kommentárja Litvániából erről a veszélyes energiaforrásról, az Østerport állomás mennyezetén függve – vajon az utasok fenyegetése céljából? Vagy a norvég Lars Ramberg kicsi fényterápiás lámpái, amelyeket néhány kolbászszütődénél helyeztek el. Minden egyes lámpa írott szöveget tartalmazott, amely megegyezés tárgyat képezte a művész és az érintett lacikonyha tulajdonosa között.

Helene Black (Cyprus): Emlékek mélyén

Gabriele Amadon (Olaszország): Goethének

És a skála másik végén a szlovák Viera Collaro Békéüzenetei, három fényoszlop, amelyet erős reflektorok vetítettek az égre. Az isteneket szólította meg? Vagy a végtelen felé fordította Collaro a tekintetünket? Christiansholmnál a tengerparthoz közel erőteljes, szoborszerű formát alkottak, amely a városból több helyről is látható volt, és amely folyamatosan változott az időjárás függvényében.

Hasonlóképpen befolyásolta a levegő jellege Lynette-nél az olasz Gabriele Amadori színes fényekkel megvilágított hatalmas szélmalmot. Itt a megújuló energiaforrásokra irányította a művész a figyelmünket és a szélmalom szoborszerű formáját hangsúlyozta. Ahogy ezekből a példák közül is látható, más dimenziói is vannak a fény felhasználásának a ki-mondottan vizuális mellett és a fény természetében való közvetlen gyönyörködésen kívül is.

Bízom benne, hogy a koppenhágai kiállítás megnyitja a lehetőséget azelőtt, hogy a jövőben a fényművészeket nagyobb figyelem kísérje majd, amikor a város nyílt területein létesítendő műalkotásokról születik döntés.

Helge Krarupnak
a Lux Europae 2002 kiállítás
főideológusa

„Javuljatok meg magatoktól!”

Interjú Kiss Ferenc népzeneésszel, zeneszerzővel

– Mondhatjuk, hogy pályád a vízőntő jegyében indult?

– A rák jegyében indult, mert rák havában születtem, de az érettségi után gyakorlatilag rögtön bekerültem a Vízőntő zenekarba, ami azért lett Vízőntő, mert az alapítógagok valóban vízőntők.

– A Vízőntős korszakban már szereztél zenét, vagy elsősorban zenészként vettél részt a munkában?

– Már az elején is írtam számokat, az egy olyan közeg volt, ahonnan később elég neves muzikusok kerültek ki, akik jártasak voltak a dzsesszben is. Például Lantos Iván, akivel később a klasszikus Kolindát csináltuk, vagy Dabasi Péter, aki szintén beszélt a Kolindába.

– Hogyan lesz valakiből népzene-szerző?

– Nem tudom, hogy az én esetem mennyire általános. Eleve ott indul a dolog, hogy az ember milyen közegbe születik. Nekem ilyen szempontból meghatározó volt a család. Apám irodalomtörténész volt, nagypapám finnugor nyelvész, a népi kultúrával szoros kapcsolatban álltak, szakmailag is, és származásilag is.

– Magad is néprajz szakon végeztél, ha jól tudom...

– Nem végeztem el, de néhány évig népművelés-néprajz-magyar szakos hallgató voltam az egyetemen. Akkor már nagyon sokat kezdtem utazni a Vízőntővel. Nagyon sokat jártam kárpátaljai falvakban gyűjteni, mivel engem azok az emberek érdekelnek, akik évszázadokon keresztül hordozták a magyar kultúra domináns részét a tárgyi kultúrában és a folklórban, a mitológiában, a világvégben, amit mi hajlamosak vagyunk elfelejteni. Ezeknek az embereknek a mindennapos gyötrelme, küzdelme, állandó ádáz csatája érdekelt jobban – az emberi sorsok.

– Ennyire fontos a személyes életben a mitológia? A számmisztikát emelnél ki elsősorban, mivel az első beszélgetésünk alkalmával a telefonszámom kapcsán éppen egy ilyen tárgyú megjegyzést tettél.

– Egyáltalán nem foglalkozom ezzel, az csak egy véletlen megjegyzés volt – 666.

– A Nagyvárosi bujdosókban is így fejezed be a kis könyvet, ami a CD mellélete volt.

– Igen, de az egy játék volt, mivel éppen '99-et írtunk, azaz 999, ami azért is misztikus, mert az ezredfordulón mindig megjósolnak valamiféle világvégét már évezredek óta, nemcsak az ezredfordulón, hanem a századfordulón is, és a fordított hatások mindig a védelmet jelentik az emberiségnek.

– Bárhol olvastam utána, hogy milyen reflexiók, vagy recenziók jelentek meg a munkáddal, vagy veled kapcsolatosan, két dolog mindenhol kitűnt. Az egyik, hogy úgy aposztrofálnak téged, mint a progresszív népzenei irányzat egyik képviselőjét, mások pedig gyakran Cseh Tamással rokonítanak. Mi a véleményed ezekről a megjegyzésekről?

– Mindkettővel egyetértek. Elég nehéz meghatározni azt, hogy mi progresszív, mi nem. Főként abban az esetben, ha valaki a népi kultúrából táplálkozik. De azt tudni kell, hogy a folklór – a népművészet, népzene, néptánc – mindig változó, soha nem állandó. Mindenfajta újítás tulajdonképpen progresszióknak tekinthető. Abban a közegben, ahol a folklór élt, a társadalomnak óriási szerepe volt, hogy mit fogad el magának és mit nem. Lényeges volt a közösség kontrollja. Ezért nyilvánvalóan elég lassan változott. Ebben a világban rengeteg impulzus ér bennünket, ilyen irányzat, olyan stílus, jazz, komolyzene. Én komolyzenén nevelkedtem, azt is szerettem és próbáltam is beépíteni a zenémbe. Ugyanígy a könnyebb műfajokat is. A Beatles volt a kedvenc zenekarom, s ők is vonzódtak a folklór hagyományokhoz. Az angolszász balladavilág, később az indiai zene elemeit is beépítették dalaikba. A Rolling Stonesból Brian Jones olyan marokkói felvétellel lepté meg a világot, hogy az egyik oldalon ment rendes irányba a felvétel, a másikon

pedig fordítva. Valószínűleg nem csak a misztikuma, hanem az emberközponúsága miatt is vonzódtak a folklórhoz. Ma sokkal több hatás éri az embereket, s ezért ezek sokkal gyorsabban keveredtek bele a tradicionális közegbe. Az egészen hagyományörző autentikától a populáris – néha tucc-tuccal, elektronikával – keveredő elemekig számos irányzat alakult ki.

– Hányan képviselik vajon Magyarországon az általa is megjelent zenei világot?

– Sokan vannak. Szinte mindannyian abból a bölcsőből indultak el ahonnan mi is, amit úgy mond mi fészkelünk meg. Például a Makám, a Kolinda, Gépfolklór, vagy a fiatalabbak közül a Kárpátia, a Zurgó, amelyek szintén a tartalmasabb gondolatokat jelenítik meg, amellet, hogy olykor nem bírják visszafogni magukat és nagyon jó tánczenét is játszanak. Ők is igyekeznek úgy szelektálni, hogy a mai ember érzelmvilágát is kifejezzék. Az elmúlt 30 évben kiderült, hogy a folklór nagyon sok mindenre használható ma is. Egyfajta alternatív szórakozási forma is lehet, s nem csak az úgynevezett magas művészetet, hanem a populáris kultúrát is gazdagíthatja.

– Mi az a gondolat, amit most 2006 elején fontosnak tartasz kifejezni?

– Nehéz megfogalmazni. Nekem is voltak különféle periódusaim. Az első olyan önálló albumom, ahol teljesen tudatosan szerkesztve egyfajta tematikához kötöttem, a Nagyvárosi bujdosók volt. Ez – többek között – emlékkállítás azoknak, akik hatással voltak rám. Adytól Sartre-ig. Akkor eléggé sötéten láttam bizonyos dolgokat, az életvitelem is ennek megfelelő volt, s ezt tükrözi a lemez anyaga is.

– Akkor? Az album végén hangzik el, hogy „Javuljatok meg magatoktól!”. Ez megtörtént időközben?

– Én csak ezt tudom elképzelni. Rásegítés persze kell. De én nem hiszek abban, hogy ha valaki ön maga nem határozza el, az meg tudna változni. Nyilván

vannak átmenetek, de én ezt szűrtem le akkor, és ha van Isten, akkor mellette az ember saját maga a legnagyobb hatalom. Lehet bármilyen fenytés – ezeket ott el is sorolom – nem használnak. Utána olyan korszak következett, amikor jobban megfogott a magyar mitológia, s ennek hatására született A Héttorony hangjai című ciklus-lemez, amiben nagy hatása volt a sevillai magyar pavilonnak. Makovecz Imre ott egy olyan épületet valósított meg, amiben nagyon sok minden áttételesen benne volt a magyarság ősi és keresztény világképéből. De nem csak a magyaroké. Ekkor kezdtem el ezzel mélyebben foglalkozni. Ennek sok tanulsága volt. A nemzet-karakterológusok a magyarságot bujdosó népek tartják. Azért van permanensen komplexusa a magyarságnak, mert elvesztette, elvették, elhagyta, vagy elfelejtette a mitológiáját. Míg a nagy népeknél ez megvan, s egyfajta kohéziót ad a népeknek, a közösségnek.

– Nem mond ennek némileg ellent, hogy a magyar népzenei örökség feldolgozottsága talán a legjobb világszerte?

– Ez egy másik oldala a dolgoknak. Nálunk egyidejűleg hatott még a középkor és az újkor mindenféle újítása. Például a Monarchiában nem csak Párizst követtük, de meg is előztük olykor, ugyanakkor a szélesebb néprétegek középkori állapotok közt éltek, s ez megőrizte, konzerválta azt a hagyományt, ami már máshol kipusztult, vagy beépült például a műzenébe. Ezért nagyon irigykednek is ránk. Az egész bartóki elv, minta, vagy modell tulajdonképpen ebből fakad. Azt azonban szomorúnak tartom, hogy a mai kortárs zeneszerzők – mondhatom, bár lehet, hogy megköveznék érte – az újítás állandó kényszerében olyan elvont vizekre futnak, ami egyébként izgalmas dolog magának az alkotónak, de a közönségtől – én úgy hiszem – eltávolodik. Nem használják a népművészet elemeit. A népzenei feldolgozások terén már a komolyzene szintjén is lehet újítani. Nem építik be azt a kezelési technikát, amit ránk hagyományoztak: A díszítést, a játékmódot, a hangszerek sajátosságait. Ha belemegyek a népművészetbe, talán a közönségtől sem állna ennyire távol.

– Te az Etnofon kiadó igazgatója is vagy. Hogyan látod, milyen széles az a közönség, akik a népzenei hallgatják? Kérdezhetném úgy is, hogy mennyire fogynak a CD-k, kazetták.

– Ígéretes a tendencia. Akkoriban a Hungaroton után maradt úrt sikerült az Etnofonnal betölteni. Természetesen mi nagyon kis tőkével tudunk

csak elindulni, utánunk jöttek olyanok, akik jóval több pénzt tudtak a folklór jellegű zenék kiadásába investálni. Érdekes, hogy ennek ellenére az elmúlt 13-14 év alatt még soha nem volt konkurenciaharc. Az a tapasztalat, hogy a világszenei divat – nem szerettem ezt a szót, mert a világszenei divat pont az a lényege, hogy valamiféle karakteres zenéből indul ki – egy üzleti kategória. Nekünk azonban jól jött, mert generált egyfajta érdeklődést a magyar népzene iránt. Emellett a néptánc mozgalomnak olyan hatása volt a magyar kultúrára, amit igazán talán még nem is mért fel senki. Ma már vannak kifejezetten népzenei iskolák, egészen felső szintig.

– Mondhatjuk, hogy a népzene iránti érdeklődés egyfajta szubkultúrává vált időközben Magyarországon?

– Én ezt inkább alternatív kultúrának, lehetőségnek tartom. Különböző irányzatai – nyilván – a szubkultúrálódás irányába haladnak. A gyerekeimnek teljesen természetes, hogy létezik a népzene, hogy elmennek egy-egy koncertre, táncház-találkozóra. Csak a tendenciához annyit, hogy tavaly a Sportarénában rendezett táncház-találkozón tizenöt ezer fizetővendég volt, melynek egyharmada gyerek. Ez egy beszédes szám. Ez is mutatja, hogy az érdeklődés jóval nagyobb, mint ami a felszínen látszik. Azért mondom, hogy a felszínen, mert ugyanakkor a médiában az össz-műsoridőnek 0,002-e foglalkozott a népi kultúrával havi szinten. Az igényekhez képest a médiában ez a fajta izlés a háttérbe van szorítva. Szégyellik, azonosítják a bőgatás, barackpálinkás ihaj-csuhajjal, holott nem erről van szó.

A lemezeladással kapcsolatban néhány éve az a probléma merült fel, hogy lemezt már aránylag könnyű megjelentetni, csak azt el is kell tudni adni. Ezért három kisebb kiadó összefogott (Etnofon, FolkEuropa, X-Produkción) és megalakítottuk a Hangvető Zenei Terjesztő Társulást, amellyel ezeket az értékteljes zenéket – az etno-dzsessztől a világszenén át, az eredeti folklórig – terjesztjük.

– Lapot is adtok ki...

– Nem mi, hanem az egyik legnagyobb civil szervezete ennek a kultúrának: a Táncház Egyesület, amely együttműködve a társszervezetekkel adja ki a FolkMAGazin című lapot. Én csak írni szoktam bele.

– Ez a beszélgetés közel esik a Magyar Kultúra Napjához. Milyen üzenetet tudnál megfogalmazni ennek kapcsán?

– Azt fogalmaznám meg, hogy a médiában baj van az arányokkal. Szó sincs arról, hogy állandóan népzene sugározzanak, de úgy látom, hogy a kultúrára nagyobb súlyt kellene fektetni. A másik pedig a

szelekción. A Magyar Kultúra Napja kapcsán azt a vágyamat tudom kifejezni, hogy egészséges legyen végre a szelekció és az értékálló dolgok kapjanak nagyobb nyomatókat és teret.

– Mire készülsz a közeljövőben?

– Nagyon szoros a kötődésem a színpadi tánchoz, rengeteg táncszínházban darabhoz írtam zenét. Nagyon megtisztelő felkérést kaptam a Tavaszi Fesztiváltól: március 27-én a Bartók-év kapcsán a Művészetek Palotája koncerttermében előadják Bartók egyetlen operáját, A kékszakállú herceg várát, s felkértek, hogy az est első részére komponáljak meg egy olyan műsort, amely Bartók zenei forrásvidékét mutatná meg, tehát a népi vokális és hangszeres népzene. Erre rangos előadókat kértem fel – a teljesség igénye nélkül – Palya Bea, Szvorák Kati, Szalóki Ági, Dresch „Dudás” Mihály, Ökrös Csaba, Balogh Kálmán. Szeretném azt is kifejezni, hogy hányfajta ága-boga alakult ki az elmúlt harminc évben a népzenei gyökérű zenélésnek. A szerelem köré csoportosítottam a zenéket és dalokat, melyeket hét egységre bontottam: Tavaszkapu, Fellegajtó, Selyemrét, Citruserdő, Álomvív, stb.

– Van-e olyan dolog, amiről szívesen beszélne, de nem került szóba?

– Akkor legyen ez a reklám helye. Egy összeszövetkezés eredménye az a bolt, melyet Mesterportának neveztünk el, s a Fő utcában nyílt meg idén. Ebben a magyar kézművesek, illetve zenészek összes alkotásai megvásárolhatók állandó jelleggel. Oktatási segédanyagok, videók, dvd-k, könyvek, táncoktató anyagok, valamint a kézművesek zsűrizett alkotásai a kovácsoltvastól a fazekas munkáig. A boltnak február 19-én lesz az ünnepélyes megnyitója.

Nemes Attila

Tanyasi gyerekek

Függetlenség és zsenialitás

Fejér Csaba, a nagy itthon-maradó

2002-ben elment egy nagyszerű magyar festő. A műtéli altatásból soha nem ébredt fel. Csendben távozott, mint Patay László, Gyarmati Tihamér. Anyira csendesen, hogy alig vették észre távozását, pedig állítólag nekrológokban igen erősek vagyunk. Napjainkban szívesen emlegetik a korábbi korok érzéketlenségét, figyelmetlenségét, hogy egy Mozartot tömegsírba temettek... Mi mit teszünk, nálunk mi a gyakorlat? Ugyanaz az érzéketlenség és nemtörődömség temeti „tömegsírba” zseniális művészeinket életművükkel együtt!

Malom

Tanya vihar után

Sáros utca

Fejér Csabáról mindenki tudott, mégsem akartak tudomást venni róla. Rendkívüli kvalitását szóba sem akarták hozni. Nem utasították el durván, inkább agyonhallgatták, meg sem említették. S amint tudjuk, akiről még rosszat sem írnak, az nincs, nem létezik. Miért van ez így?

Művészeti íróink nem szívességet tettek volna, ha rányitják az ajtaját, hanem kötelességüket teljesítették volna, ha beszámolnak krónikásként Fejér Csaba festészetéről, munkáiról. Hát ez sajnos elmaradt! Most már tudjuk, örökre. Vele egyetlen művész barátom távozott. Azóta nincs kívül vitatkozva beszélgetnem a művészetről.

Halála után felesége, Varga Kati és a Hódmezővásárhelyi Polgármesteri Hivatal szenedélyes gyűjtőmunkája eredményeként nagyszabású kiállítás – majd ennek 2005. decemberében Szegeden egy szerényebb változata – mutatta meg, milyen volt Ő és mi mindent alkothattott volna még.

Fejér Csaba nagyon büszke volt – szívesen emlegette – maga teremtette függetlenségére. Megnyugtatta, hogy széles vásárlóköre alakult ki. Meg sem száradt a festék a képen, máris elviszik. Nem függ az állami mecenatúrától az élete. Kimondottan jól érezte magát Hódmezővásárhelyen, gyermekkori barátai és iskolatársai között. Átvészelte humorával, szellemességével a '90 előtti időket. Aktív szerepet vállalt a rendszerváltozás hajnalán, ajtaja nyitva volt a változást akarók és a reménybeli megvalósítók előtt. A későbbi csalódások – persze – Őt sem kerültk el. De közben festett, a rendszerváltó társalgások szüneteiben, amit magának adott – tájat, portrékat, csendéletet... Egyik szebb és csodásabb, mint a másik.

Évekig beszélgettünk nagyokat ugyanarról: hogy tudniillik mi a jobb – a festészet vagy a szobrászat? Ő tudta, műfajommal nem zavarom köreit, talán éppen ezért kerülhetett sor hosszú baráti eszmecserekre. Igazi festőművészként a szobrászat térproblémái nem foglalkoztatták, de súlyosabb gondnak fogta fel a szobrászatban a mecenatúrát: „Mít fogsz csinálni, ha egy új éra jön?” – kérdezte az ezredforduló táján,

ismerve a hatalmas lélektanát. Azt pedig különösen furcsának találta, hogy valaki szobrot vegyen, ha azért a pénzért festményt is vehetne! Mindenesetre csak szobrász barátai voltak, nem lekezelve őket.

Térjünk vissza az előzményekre. Korai munkáit megismerve állíthatom, hogy csendeleitei, tájképei, fantasztikusan izgalmas portréi valóságos iskolát teremtettek, szinte nem festett „rossz” képet. Arról meg nem tehetett, hogy utánzóit, gyenge másolóit lettek. Kiállításai hatalmas közönségsikert arattak. A táblakép-festés határait komolyan vette – ahogyan egy hegedűművész tudomásul veszi, hogy hangszerén négy húr van, nem öt és nem több tucat, mint egy hárfán, és a sakkjárást sem szaporítjuk a négyzeteket és a játékokat így is kimeríthetetlen – hogy a művészetet nem kitalálni, hanem folytatni kell... mint a szerelmet, szeretetet, gyengédséget... – ebben egyet értünk. Amiben nem: nagy és alkalmas mecénások nélkül nincs nagy művészet. Az nyilván nem nagy művész, aki önként és dalolva keresi a jármot, hogy belebújhasson, mint egy kalodába, de ez közhely. Az a mecénás, aki egy Verocchio, egy Donatello, egy Székely Bertalan, egy Zala György, Ligeti kvalitású művészt foglalkoztat és helyzetbe hoz, nem gátja a művészi önkifejezés szabadságának, hanem közvetett kiterjesztője.

A függetlenségről vallott és hitt nézeteivel tehát nem értettem egyet, számtalan beszélgetésünkben hol nyíltan, hol óvatosabban arra próbáltam rávenni, hogy gondolkozzék más dimenziókban. Nem arra, hogy árulja el önmagát, hanem hogy képességeinek jobban megfelelő feladatokat is oldjon meg. Nézetem az volt, hogy egy ilyen rendkívüli tehetségű művészt a honi képvásárló nem tud (de nem azért, mert nem akar) olyan megrendelésekkel elhalmozni, amelyekben teljes mértékben kiteljesedhet művésze, teljességgel megmutathatja képességeit. Vitánk soha nem fejeződött be, de később úgy hozta a sors – s szerénytelenség nélkül, némi közöm is volt hozzá –, hogy lehetőséget kapott, hogy több nagyméretű képet festhessen. Köszönet érte, így a halála előtti

években megörvendeztetett bennünket ezekkel a művekkel. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által biztosított pénzügyi forrás tette lehetővé, hogy 2001-ben az új brassói magyar római katolikus templom számára két nagyméretű oltárképet, Szent Istvánt és Szent Lászlót megfesthesse. Ez a két csodás festmény is mutatja Fejér Csaba rendkívüli tehetségét, amelyet sikerült évtizedekig „elnyomni”. Ezzel egy időben Szeged vezetése felkérte őt a Városháza Házasságkötő-termének felújítása kapcsán festmények elkészítésére. Lengyel Györgyi – a Hivatal kancellárasszonya, a MAK kurátora – igen érzékenyen nem határolta pontosan körül a feladatot, hanem Csabára bízta, mi kerüljön oda. Helyesen döntött, Fejér Csaba remekműveket alkotott.

Fejér Csabát gondolkodásban is egy világ választotta el a '90 előtti politikai rezsimtől, nemcsak vásárhelyi léte, művészi magatartása tartotta távol a „hivatalos” mecenatúrától, és ebben következetes volt. Nem akart semmiféle állami megrendelést teljesíteni. Igaz, nem is könyörögtek neki. Pályája elején világosan megüzenték neki, döntse el, tömegeknek akar tetszeni, vagy néhány fontos embernek. Aki Magyarországon az elmúlt évtizedekben képzőművész akart lenni, bizony megtanították „gúzsbakötve táncolni”. A legellentmondásosabb igény és ízlésteror ellenére tisztességesnek maradni nem kis feladat volt. A bátrabbak, akik Nyugatra menekültek, mint pl. Csernus, Vasarely, Márai, Wass Albert, etc., az itthoniakkal össze nem hasonlítható pályát jártak be. Fejér Csaba a nagy itthon-maradó. Hitt a műveiben, hitt a képességeiben, hitte, hogy amit fest, nem mindennapi. Természetesen akkor is festett, ha nem volt megrendelés: ugyan ki kért volna portréit az egyik hódmezővásárhelyi hordáról? Izgatta a feladat, amit gyakran magának adott fel. Bámulatos festményei elementáris erővel hatottak mindenkire. Hihetetlenül egyszerű témái zseniális kompozíciós érzékének köszönhetően drámai erővel hatottak. A zsámbéki templom romja, egy malom, a folyóparton ácsorgó gyerekek, elhagyott tanya, egy portré – transzcendens

Zsámbéki utca

élménnyé váltak az ő képein. Ha ő festette le, a téma más értelmet nyert, katartikus vizuális hatású lett a táblakép.

Halála után egy imponálóan szép album jelent meg róla felesége és Hódmezővásárhelyi Önkormányzata támogatásával. A könyv bemutatja munkássága egy részét, a szöveget ő maga mondja a maga szellemen, humoros módján, könnyed modorban, ahogy megszokhattuk tőle. Beszél élete meghatározó élményeiről, hogy mellékesen nagyszerű festőművész lett, szóba sem kerül. A szerkesztőnek igaza van: erről a könyvben művei reprodukciói beszélnek – helyette is!

Kligl Sándor
szobrászművész

Savonarola: prédikátor és művész

A Barát ihlető szelleme

Botticelli és Michelangelo alkotásait csodálva felmerül a szemlélőben a kérdés: honnan nyert inspirációt a reneszánsz e két nagy művésze? Talán kevesen gondolnák, hogy a két alkotót ért számtalan hatás között tarthatjuk számon Girolamo Savonaroláét (1452–1498) is, akinek neve a köztudatban máig szorosán összekapcsolódik a híuságok máglyájával. Az itáliai prédikációtörténet egyik legnagyobb prédikátorának tartott Savonarolában sokan a középkor visszatérő szellemét, a művészet ellenségét látják. A továbbiakban művészetekhez való viszonyának rövid bemutatásával szeretnénk árnyalni a róla kialakult képet.

Savonarola nem volt ádáz ellensége a művészeteknek, sőt maga is művész és műalkotások ihletője volt. Lanton játszott, verseket írt és a San Marco-kolostorban festőiskolát hozott létre a laikus testvérek és a prédikálás alól felmentett szerzetesek számára. Művei megjelenése nyomán virágzásnak indult a fametszetkészítés. Camilla Rucellai az ő ösztönzésére vezette be a Santa Caterina-zárdában a képzőművészet oktatását. Prédikációiban és értekezéseiben foglalkozott a művészet kérdéseivel. Opus perutile de divisione ac utilitate omnium scientiarum (A tudományok felosztásáról és hasznáról, 1491) című írásának egy részét külön a költészet védelmének szentelte (Apogeticus de ratione poeticae artis/A költészet védelmében). Költeményeinek, amelyek nem képviselnek magas művészi értéket, szinte egyedüli témái Krisztus és Mária dicsérete és az egyház. Versei lelkének tükröi, melyek közelebb visznek különös alakjának megértéséhez. A lelkét égető szenvedély, mely a prédikációkból is sugárzik, verseiben is utat tör, ám gyakran formái, stílusbeli tökéletlenséghez vezet.¹

Savonarola szépségről és művészetről vallott nézeteit elsősorban prédikációiból ismerhetjük meg. Gyakran szölte erről szentbeszédei során, mivel tudta, hogy a művészet milyen nagy hatással van az emberekre. Leginkább arra törekedett, hogy meggyőzze a firenzeieket: a művészet célja nem lehet más,

minthogy követendő példákat állítson az emberek elé, hogyan kell jó keresztényként, erkölcsösen élni.

Aquinói Szent Tamás és Szent Ágoston nyomán a szépséget az isteni szépség kisugárzásának tekintette. Az abszolút szépséggel kizárólag Isten rendelkezik, a teremtmények pedig lelkük jóságától függően különböző mértékben részesülnek abból.

A szépség ábrázolásakor az alkotónak a valóságot oly módon kell visszaadnia, hogy az egyben a lelki jóságot is érzékeltesse. Nem elegendő a természetes és egyszerű ábrázolásmód, a testi és lelki szépséget együtt kell megjeleníteni. Mivel azonban a lelki szépség nagyobb fontossággal bír, ezért a képen is hangsúlyosabb szerepet kell kapnia.

Nézete szerint egy jó festő alkotása a szemlélőt annyira rabul ejti, hogy önkívületi állapotba kerül, teljesen elfeledkezik önmagáról. Olyan hatást vált ki a festmény a nézőből, mint a Krisztus iránti lángoló szeretet.

A művészet tekintetében nemcsak általános elveket fogalmazott meg, hanem konkrét tanácsokat is adott a festőknek, hogyan jeleníthetik meg legtökéletesebben a teremtmények szépségén keresztül az abszolút isteni szépséget.

Ellenezte, hogy az alkotók mitológiai témát választanak alkotásuk tárgyául, ehelyett a szentek, Krisztus és Mária ábrázolását tanácsolta nekik. A Szent Szűzről szóló prédikációiban szinte pontos képet

Fra Bartolomeo: Savonarola, San Marco-kolostor, Firenze

festett, ennek köszönhetően az őt körülvevő festők alkotásaiban sokszor felfedezhető az általa elképzelt Mária-kép. Savonarola egy olyan keresztény művészet megteremtésén fáradozott, amely hozzájárul a lelki élet tökéletesedéséhez, ezért elítélt minden pogány témájú alkotást, amelyek korábban, Lorenzo de' Medici idején szép számmal keletkeztek.

A képzőművészeti alkotások egyik fő erényének az egyszerűséget tartotta. Az egyszerűség és a természetesség minden művészi alkotás alapja, ugyanis a művészet csak így érheti el célját, azaz csak így módon vezérli a szemlélőt az erény útjára.

Savonarola a firenzei művészet megreformálását tűzte ki maga elé célként, amellyel egyben egy nagyobb, egyetemesebb végcélt szolgált: az itáliai társadalom megújítását.

Botticellin és Michelangelón kívül a kor más képzőművészeinél is fellelhető Savonarola hatása.² Egyik legodaadóbb híve, a festő Fra Bartolomeo (eredeti nevén Baccio della Porta, 1475–1517) volt, aki miután piagnonévá³ vált két portrét készített a Barátról. Lorenzo di Credi (1456/59–1537) máglyára dobta mitológiai tárgyú festményeit, és ezt követően vallási ihletésű képeket festett. Simone il Cronaca (1454–1508) firenzei építész és a Della Robbia család szintén Savonarola követőjévé vált.

Talán Botticelli (1445 k.–1510) művészetében mutatkozik meg a Barát hatása a legszembetűnőbb

módon. Botticelli alkotói pályája két korszakra osztható: a Savonarola előtti és az azutánra. Az első időszak festményeinek jellegzetes vonása a derűs szingazdagság, aprólékos kidolgozás, kifinomult díszítés. Ekkor készítette a művész azokat az allegorikus, mitológiai tárgyú képeit [Tavas (1477–78 k.), Pallas Athéné legyőzi a kentaurt (1482 k.), Vénusz születése (1482 k.), Mars és Vénusz (1483 k.)⁴], amelyek megrendelői a Mediciek voltak.

Savonarola 1481-ben vagy 1482-ben érkezett Firenzébe⁵. Ha prédikációi ekkor még nem is vonzottak tömegeket, mindenesetre példaszűrő élete miatt egyre ismertebbé vált. Néhány évig Itália más városaiban prédikált, majd 1490-ben visszahívták Firenzébe, ahol hamarosan annyira megnőtt hallgatóinak száma, hogy a Dóm sem volt képes befogadni őket.

Savonarola prédikációinak Botticellire gyakorolt hatását a „Misztikus” Krisztus születése⁶ és a Szimbolikus keresztre feszítés⁷ című festményei kiválóan példázzák.

A „Misztikus” Krisztus születése képen olvasható feliraton a művész megjelölte a festmény keletkezési idejét: „Ezt a képet az 1500-as esztendő végén, Itália megpróbáltatásainak napjaiban én, Alessandro festettem, félidővel az idő után, Szent János 11. fejezete szerint az Apokalipszis második jalkiáltásakor, a Sátán három és fél éves földre bocsátatása idején, amely után majd megláncolják a 12. fejezet szerint, és látni fogjuk eltiporva.” A felirat tanúsága szerint Botticellit is hatalmába kerítette a világvégeváró hangulat, amely az 1500. év táján egyre erősödött. Valószínűsíthető azonban, hogy Savonarola prédikációi az Apokalipsziszról, az Antikrisztus eljövételéről, majd az azt követő békéről, szintén mély nyomot hagytak a művészen. A világvége hangulatot csak tovább fokozta Savonarola halála és az Itáliát sújtó csapások.

A perspektívát és az arányokat vizsgálva ez a festmény teljesen ellentmond a kor szemléletének. A „Szent család” tagjai kétszer olyan magasak, mint a festményen látható többi alak. „Szinte dermesztő ridegséggel tagadja meg fiatalkorának forradalmi vívmányait, a látható valóság felé való közeledés eszközeit, a tér törvényeit, a fény és árnyék testiséget sugalló erejét. Alakjai jóformán semmi árnyékot sem vetnek, szelédien hullámlzó vonalai zaklatottakká változnak, a teret csak kulisszaként jeleníti meg.”⁸

A fenti angyalkoszorú és a zárandokokat ölelő angyalok keretbe foglalják a központi jelenetet. A szalmatetőn térdelő és éneklő angyalok a Hit, a Remény és a Szeretet, más értelmezések szerint: az Irgalom, az Igazság és az Igazságosság megtestesítői. Az égen táncoló angyalok litániákat tartalmazó feliratszalagokat és olajfaágakon függő aranykoronákat tartanak a kezükben, amelyek a Savonarola által rendezett misztériumjátékokat, körmeneteket idézik. A festmény egésze földöntúli, ünnepélyes hangulatot áraszt, amelyben szerepe van a vékony, magas alakok

légius könnyedségének. A korábbi festményektől eltérően sötétebb színeket használt, s az aprólékos díszítés helyett az egyszerűség jellemzi ezt a képet.

A feltételezések szerint Savonarola 1493–94-es prédikációi ihlették a képet, amelyeken a Barát minden jólelkű polgárt a kis Jézus jáslához hívott, és egy új Názáret létrehozására biztatta őket. A legérdekesebb azonban a festmény alsó részén lévő jelenet értelmezése. Három angyal látható, akik három zárandokot ölelnek, akik már minden földi dolgot levetettek magukról. Erre utalnak az angyalok és a kép alsó széléin látható ördögök. A zárandokok mindegyikének kezében egy szalag van, amelyen a következő felirat olvasható: Hominius bonae voluntatis, azaz a jóakarátú embereknek. Crowe⁹ szerint ez a felirat a három vértanú földi küldetését fejezi ki. A kutatók véleménye megoszlik arról, hogy a három zárandok/vértanú azonos-e Savonarolával és két mártírtársával, Silvestro Maruffival és Domenico Buonvicinivel.

A Barát még egyértelműbb hatását mutatja Botticelli Misztikus vagy Szimbolikus keresztre feszítés néven ismert festménye.

Elsőként Horne¹⁰ fedezte fel a kapcsolatot a festmény és a Barát 1495. január 13-án elmondott prédikációja között. A Barát 1495 januárjában kezdte el zsoldárokat magyarázó szentbeszédeit. Január 13-án a megújulás volt prédikációjának témája (Predica della Rinnovazione), melynek során újra hatalmas félelmet ébresztett a firenzeiekben. A szentbeszéd alatt többször is felkiáltott: Ecce gladius Domini super civitatem florentinam, cito et velociter (Az Úr kardja Firenze városa felett hamar és sebesen), amellyel szörnnyű csapásokat sejtetett. „Képzetelemben egy fekete keresztet láttam Róma-Babilónia felett, s a keresztet az «Ira Domini» [Az Úr haragja] felírat állott, fegyverek, jégeső, sziklák hullottak... hatalmas vihar, szörnnyű villámlások közepette... borult, éjsötét volt az ég. Aztán egy másik keresztet is láttam aranyból, mely az égből ereszkedett le Jeruzsálem fölé «Misericordia Dei» [Az Úr könyörületesége] felíratral, s ekkor az ég derült volt, tiszta, verőfényes... És láttam, amint megjelennek az angyalok, kezükben vörös színű keresztel.”¹¹

Botticelli festménye egy korábbi prédikációval is összefüggésbe hozható, amely 1492 nagypéntekén hangzott el és a lényegi elemeket tekintve megegyezik az előbb említett látomással. Róma közepén egy hatalmas fekete kereszt emelkedett az ég felé, amelyen a következő felirat volt: Crux irae Dei [Az Úr haragjának keresztje]. Az eget fekete füst borította, villámok cikáztak át rajta, és jégeső hullott a földre. Hirtelen kiderült az ég, s Jeruzsálem közepén egy aranykereszt állt, amely megvilágította a világot, s egy felírat látszott rajta: Crux misericordia Dei [Az Úr könyörületeségének keresztje], miközben a világ nemzeti rohantak feléje, hogy imádatukat fejezzék ki. Botticelli festményén valóban ez látható.

A háttérben a napsütötte Firenze, az égen az áldásosztó Atyaisten dicsfényben, kezében nyitott Bibliával, miközben az égből vörös, keresztres pajzsok hullnak, melyek a hit pajzsai. Így siet az Úr a firenzeiek segítségére. A keresztre feszített Krisztustól balra viharos az ég, a sötét felhők füstként gomolyognak, s az ördögök fátylakat, mások szerint lángoló nyilat dobálnak. Bargellini¹² szerint azért, hogy szítsák a viszályt és az irigység tüzét. A kereszt lábánál egy angyal pálcával egy állatot ver, amelynek többféle értelmezése is létezik. Horne¹³ szerint az állat egy róka, ami a bűnt jelképezi. Mások szerint egy farkas látható a képen, ami szintén a romlottságot szimbolizálja. Bode¹⁴ oroszálannal azonosította, ami Firenze címerállata, ezért a festmény jelentését a következőképpen foglalta össze: Isten Savonarola halála miatt büntéri Firenzét, amely bűnbocsánatért könyörög Mária Magdolna alakjában. Tehát Botticelli így kívánt emléket állítani Savonarola mártírságának.

A festmény bonyolult szimbolikája miatt számos más interpretációra ad lehetőséget: Isten megbünteti a várost a romlottság, az újjáéledt pogányság miatt, de a gonosszal folytatott harcban végül győz az igaz hit, azaz tulajdonképpen Isten megóvjá Firenzét a tűztől, az ördögtől. Mária Magdolna alakja nemcsak Firenze bűnbánataként értelmezhető, hanem a bűneit bánó egyházként is, aminek köszönhetően egész Itália megújul, Firenze pedig fényben fürdő várossá válik.

Botticelli, sok más kortársához hasonlóan, nem tudta kivonni magát Savonarola szenvedélyes prédikációinak hatása alól, ez azonban nem jelenti azt, hogy a Barát fellépése kettétörte volna festői pályáját.¹⁵

– folytatjuk –

**Botticelli:
Keresztre feszítés
Cambridge,
Massachusetts,
Fogg Art Museum**

**Botticelli Misztikus születés
London, National Gallery**

1. Savonarola verseiről bővebben lásd: FOGARASI Miklós: Fra Girolamo Savonarola versei. In *Olasz Szemle*, 1943/8.; PETE László: *Girolamo Savonarola, a költő, hitszónok és politikai gondolkodó*. Debrecen, 1997.
2. VASARI, Giorgio: *A legkiválóbb festők, szobrászok és építészek élete*. Budapest, 1978. Fordította ZSÁMBOKI Zoltán.
3. *Piagnone jelentése* 'siránkozó'. Így nevezték Savonarola követőit.
4. A képek mindegyike szimbolikus tartalmat hordoz magában, amelyek jelentése azonban a legtöbb esetben ma bizonytalan. Erről bővebben lásd: BO, Carlo–MANDEL, Gabriele: *Botticelli életműve*. Budapest, 1985. BOSKOVITS Miklós: *Botticelli*. Budapest, 1963. LÁSZLÓ Gyula: *Botticelli*. Budapest, 1959.
5. Savonarola életéről lásd: RIDOLFI, Roberto: *Vita di Girolamo Savonarola*. Firenze, 1981. VILLARI, Pasquale: *La storia di Girolamo Savonarola e dei suoi tempi*. Voll. 1–2. Firenze, 1898.
6. Magyarul: PETE I. m., London, National Gallery.
7. Cambridge, Massachusetts, Fogg Art Museum.

8. LÁSZLÓ I. m. 19. o.
9. SUPINO, I.P.: *Sandro Botticelli*. Roma, 1924. 46. o.
10. BO–MANDEL I. m. 109. o.
11. Uo.
12. BARGELLINI, Piero: *Il sogno nostalgico di Sandro Botticelli*. Firenze, 1946. 191. o.
13. BO–MANDEL I. m. 109. o.
14. BODE, Wilhelm von: *Botticelli*. Berlin, 1922. 188. o.
15. „Egész sor festő pályáját törte ketté derékon Savonarola fellépése” BEÖTHY Zsolt (szerk.): *A reneszánsz művészete*. Hasonmás kiadás, Budapest, 1997. /A művészetek története sorozat / 166. o.

dr. Ferenczy-Nagy István, Sólyom Erzsébet asszony, Béres Klára

Az Igricek zenekar

Kiss Ferenc és zenekara

A Téka zenekar

Bedő Csaba előadóművész, szavaló

Erdélyi György színművész

Közelebb vinni a kultúrát az emberekhez

Rendhagyó, köztéri, kortárs, összművészeti kiállítás a MAGYAR KULTÚRA NAPJA alkalmából a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány és a Béres Alapítvány közös rendezésében 2006. január 21-én.

Mindig öröm, ha egy kiállítás megnyílik, legyen az bármilyen művészeti ág közvetítő közege. Öröm, mert találkozhatunk a kiállító(k) műveivel, hallhatjuk/láthatjuk a nekünk szánt üzenetüket. Öröm a művész számára is, mert visszajelzést kaphat tőlünk, a befogadótól, hogy megértettük, amit mondani akar nekünk, és valamilyen szinten kontrollálni tudja, hogy alkotásai a kívánt hatást érik-e el.

Úgy érzem a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány (MAK) úttörő szerepet vállalt, amikor elhatározta köztéri, kortárs, összművészeti kiállítást szervez az Arany János utcai metrómegállóban. A kiállítást a „rendhagyó” jelzővel egészítették ki, és valóban az is lett. Nem emlékszem, hogy bármelyik társadalmi/szakmai szervezet valaha is ilyen közeget választott volna ahhoz, hogy a kultúrát, a mai magyar kultúrát, ilyen formában próbálja megismertetni a nagyközönséggel. (Ehhez mérhető kezdeményezésnek talán a tavalyi év során, a Gödör Klub előtt zajlott, szinte egész éves kiállítást tekinthetnénk.) Fontosnak érzem hangsúlyozni, hogy „mai” vagy „kortárs”, mivel meglátásom szerint mindig is az aktuális, a friss volt a kultúra mostohagyereke. Abban azt hiszem, egyetértünk, hogy ha egy a XVI. század képzőművészetét bemutató tárlat lenne a téma, a szervezők sokkal könnyebb cipőben járnának.

A Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány az ismert problémák ellenére úgy érezte, itt az ideje valami újjal, valami formabontóval előrukkolnia. Azon kívül, hogy sikerült nagynevű és pályakezdő művészeket is megnyerniük kiállítóknak, olyan személy vállalta a kiállítás fővédnökségét, amely azt hiszem mindeközben példát állít Magyarországon. Nem kisebb személyiség, mint Sólyom Erzsébet asszony, a Magyar Köztársaság Elnökének felesége a tárlat fővédnöke. Újdonság ez a művészeti életben és újdonság az elnökefeleségek társadalmi tevékenységében is. Sólyom Erzsébet asszony elődei szociális és egészségügyi területen folytatták tevékenységüket, most pedig úgy tűnik bővült ez a paletta a művészettel. Mindezt köszönet és tisztelet illeti, reméljük példa értékű vállalása, még nagyobb lendületet adhat a magyar kulturális életnek.

A megnyitó időpontja este tíz órára volt kitzve, tekintettel arra, hogy ekkor már nincs nagy forgalom a megállóban. A kijárat mellett felállított sátorban szép számmal gyűltek össze a művészek és az érdeklődők. Sólyom Erzsébet szinte óramű pontosságú érkezése után kezdetét vette Kiss Ferenc és zenekarának koncertje, majd Bedő Csaba, Radnóti díjas versmondó – Dsida Jenő: Psalmus Hungaricus című művét adta elő.

A megnyitón dr. Ferenczy-Nagy István, a MAK kuratóriumának elnöke a következőket fogalmazta meg üzenetként és célként: „Közelebb vinni a kultúrát az emberekhez. (...) Ha azt az alkotóerőt, ami bennük van, közelebb visszük az emberekhez, akkor nem fogjuk az erkélyeinket beüvegezni, akkor nem fogjuk hagyni, hogy a házaink leomoljanak, akkor a köztereink megszépülnek, az emberek gondolatain keresztül nem csak a kultúra egésze, hanem a környezet kultúrája is kulturáltabbá válik (...) sikerüljön oly módon hatni, oly módon alkotni, hogy mindnyájan közösen gyarapodjunk.”

Nem hiszem, hogy egyrészt mindenki számára közismertek lennének napjaink alkotóművészei, másrészt életkörülményeink, életünk jobb tételéhez nagy szükség van arra, hogy ilyen hiánypótló célkitűzéssel egyre több és több társadalmi/szakmai szervezet színre lépjen. Hiszen, ha mi kilépünk a szürke hétköznapi darálójából és megismerkedünk ezekkel az alkotásokkal, nemcsak ránk gyakorol pozitív hatást, hanem rajtunk keresztül környezetünk is érezheti ezeket.

Béres Klára, a Béres Alapítvány elnöke így foglalta össze a kiállítás mondanivalóját:

„Azt gondolom, hogy Önöknek, művészeknek egyáltalán nem kell mondanom, hogy micsoda érték

és micsoda erő az, amit a művészet képviselni képes. Óriási a feladatuk és óriási a felelősségük, hogy mit közvetítenek számunkra. (...) Ez a kiállítás is egy kis szegmensét be tudja mutatni annak az óriási értéknek, amit Magyarország birtokol. (...) Ne legyünk vakok, nyissuk ki a szemünket, és nyissuk ki a szívünket, hogy lássuk és érezzük, amit a művészeink mondani tudnak nekünk.”

Tizenegy óra magasságában a sátorból átmentünk a kiállítás helyszínére, ahol Sólyom Erzsébet asszony ünnepélyes keretek között átvágta a nemzeti színű szalagot, majd tettünk pár kört a mozgólépcsőkön, megtekintve a kiállított alkotásokat. Akinek netán túl gyors volt az automata haladás (sajnos nem lehet alacsonyabb sebességű haladásra rábírtni a mozgólépcsőt), az önérből nekivághatott a használaton kívüli lépcsősornak. Remélem, a helyszínt biztosító BKV Rt. a kiállítás ideje alatt lehetővé teszi, hogy ez a lépcsősor használható legyen erre a célra. Érdemes figyelni a kiállítás rendezését is. Ennyire eltérő alkotásokból és ennyire sok alkotóból (Feledy Balázs és Fabényi Júlia javaslatai igen színessé tették a művészek és az alkotások skáláját), azt hiszem, tényleg kirajzolódik valamiféle mai magyar művészeti szellemiség. Az idézetek mintegy kiegészítik a képi anyagot és fordítva, pedig

egymástól teljesen függetlenül jöttek létre. Fabényi Júlia – szerencsére – nem sokat aludhatott a kiállítás rendezése közben.

A kis kiruccanás után visszatértünk a sátorba, ahol Erdélyi György színművész Márai Sándor: Föld, föld! című művéből adott elő egy részletet, majd József Attila: Elégiját szavalta el nekünk. A próza és a líra után a zené lett ismét a főszerep. Az Igricek zenekar – megzenésített versekkel szórakoztatta a nagyérdeműt, amely önfeledt táncolásba és éneklésbe kezdett a produkció alatt. Befejezésésként a több évtizede zenélő Téka zenekar húzta a talpalátót, az addigra már bemelegedő táncosoknak.

Végül valamikor hajnali kettő óra felé azzal a boldog tudattal indultam haza, hogy ismét egy nagyszerű élménnyel lehettem gazdagabb, amit bárki átélhet, ha ellátogat az Arany János utcai metrómegállóba és szentel egy kis figyelmet a mozgólépcsők mellett elhelyezett alkotásoknak. Gyönyörű, sokkal színesebbek lennének hétköznapijaink, és sokkal többnek érezhetnénk magunkat, ha a reklámok helyett műalkotások köszönnének vissza ránk a föld alatt és másol is.

A kiállítás február 21-ig tekinthető meg.

Mezei Attila
szerkesztő / www.ekultura.hu

A kiállító képző- és iparművészek:

Asszonyi Tamás, Ádám Zoltán, Baranyai Levente, Braun András, Bráda Tibor, Búza Barna, Csete Ildikó, Deák Ilona, Dékány Ágoston, Dréher János, Farkas Ádám, Gaál József, Galambos Tamás, Hévízi Éva, Jankovics Marcell, Kocsis Imre, Kubinyi Anna, Klígl Sándor, Katona Szabó Erzsébet, Lacza Márta, Mészáros Géza, Molnár Edit, Nagy Judit, Olasz Ferenc, Polgár Rózsa, Polyák János, Szemadám György, Urai Erika, Varga Amár László, V. Majzik Mária

Az idézett gondolatok szerzői:

Fázszy Anikó, Csukás István, Gergely Ágnes, Czifrány György, Lackfi János, Kiss Benedek, Mezey Katalin, Térey János, Nagy Gáspár, Farkas Eleonóra, Gyurkovics Tibor, Kányádi Sándor, Jókai Anna, Csoóri Sándor, Csontos János, Utassy József, Kinde Annamária, Peer Krisztián, Nádasdy Ádám, Kalász Márton, L. Simon László, Tandori Dezső, Jónás Tamás, Tamás Menyhért, Kukorelly Endre, Székely Magda, Vadasi Péter, Vadász György

EFB. XV. Esztergomi Fotográfiai Biennálé 2006.

...VILÁGKÉPEK...

„Hasonlóak vagyunk a hajdani Anteuszhoz, akinek ereje ellankadt, valahányszor elszakadt anyjától, a Földtől, és megújult, mibelyst megérintette azt. A merőben kiagyalt művészet és tudomány vérszegény és gyökértelen marad és ismét a természettel való, erőt adó érintkezésre szorul. A természet világa marad meg közös alapnak mindnyájunk számára, még akkor is, ha az apáink által ismert világ szinte a felismerhetetlenségig megváltozott.”

(Kepes György)

Az Esztergomi Bajor Ágost Művelődési Ház és Kulturmozgó az Esztergomi Vármúzeummal, a Budapest Galériával és a Magyar Fotográfiai Múzeummal közösen rendezte meg az Esztergomi Fotográfiai Biennálét.

Kiállításaink helyszínei:

Esztergomi Vármúzeum Rondella Galériája, 2006. szeptember
Magyar Fotográfiai Múzeum, Kecskemét, 2006. november
Budapest Galéria Kiállítóháza, 2006. december
Camera Soave (Olaszország) 2007. március
Szófia Magyar Intézet, 2007. nyara
Mediawave, Győr, Xantus János Múzeum, 2007. május
és Esztergom testvérvárosai 2007-2008.
„Jubileumi Tárlat” 2006. Budapest Galéria, Szabadsajtó u.

Az esztergomi Fotográfiai Biennálé ezúttal a természet szabad szemmel nem látható, csak segédeszközökkel, extra berendezésekkel láthatóvá tett világát szeretné bemutatni. A tudomány és művészet találkozásából létrejött alkotásokat, mivel: „a művészet és a tudomány az értelem rendező tevékenysége” (Kepes György)

Fél évszázada jelent meg Kepes György festőművész könyve, „A világ új képe a tudományban és a művészetben” címmel.

Szeretnénk mi is bemutatni a tudományos munkát (is) végző szakember fotográfusok művészeti szempontból is élvezhető, kitűnő képeit a hagyományos művészeti fotográfusok munkáival együtt. Kepes György az általa bemutatott képek elé ezt írta:

„Figyelemre méltó, hogy abban a megújulásban, amely az elmúlt ötszáz év tudományos kutatásának nagy teljesítményeit lehetővé tette, a nagy reneszánsz festőké, szobrászoké és építészeké volt a vezető szerep. Masaccio, Alberti, Pollaiuolo, Leonardo és Dürer munkásságát éppúgy tekinthetjük a természeti világ szerkezetét vizsgáló rendszeres kutatómunkának, mint művészeti alkotótevékenységnek. A természet rendjének általuk teremtett konkrét, közvetíthető képe a tudomány és művészet fejlődése szempontjából egyaránt sorsdöntőnek bizonyult, ugyanolyan joggal nevezhető tudománynak, mint művészetnek”

Tehát az alábbi jellegű képeket várjuk pályázatunkra:

Mikroorganizmusok, növények és állatok szerveinek makrofotói, pl. (halpikkely, madártoll, stb. részletek), folyadékcseppek, -tinták keveredése, légifotók, kristályok, növények mikroszkópikus metszetei, elektrostatikus, elektromágneses hullámok, rezgések, áramlások képei, feszültségdiagramok, migrációk, oszcilloszkóp-képek, frekvencia-átalakítások, ultrahang és röntgendifrakciós és sztroboszkópikus, valamint extra hosszú, illetve igen rövid expozícióval készült felvételek, tűz, láng, füst, párolgás, légi- és vízsodor, örvények. Kristálynövekedés, anyagfeszültségek, csillagászati és endoszkópikus felvételek a világ létező valóságából, valamint emberi alkotások, művek, „mini műszerek” főlnagyított részletei, stb. stb.

Díjazásra EGYMILLIÓ forintot oszt szét a zsűri a képbírálat alkalmával 2006. április 3-án a Budapest Galéria Kiállítóházában.

A zsűri tagjai:

Balla András fotográfus (EFB)
dr. Beke László művészettörténész
Fábián László művészeti író
Kardos Sándor operatőr, filmrendező
Kincses Károly fotómuzeológus (MFM)
Török Tamás művészettörténész (Budapest Galéria)

Pályázati feltételek:

- A pályázat nyilvános, azon bárki részt vehet.
- A zsűri csak keretezett, kiállításra kész képeket fogad el! Nevezési lapot két példányban kérünk írni, egyiken rögzítve a pályázati díj befizetését igazoló bizonylat, mely a katalógus ingyenes átvételére is jogosít! (Tehát a nevezési díj nem vész el!) Mind a nevezési lapokon, mind a képek hátoldalán és a katalógusba szánt anyagokon (dia, kópia, CD stb.) legyen fölírva a képek címe, keletkezési dátuma, pontos mérete, technikája, ára, valamint a szerző közölni kívánt címe, elérhetősége (telefon, fax, e-mail, stb.)
- A pályázatra olyan képek küldhetők be, melyekkel szemben harmadik személy jogi követeléssel nem állhat elő.
- A beadandó képek száma, mérete nem korlátozott.

A beadás és átvétel helye:

Budapest Galéria Kiállítóháza,
Budapest, III. ker. Lajos utca 158.

Ideje:

2006. március 27-28.

Nevezési díj:

3000,- (háromezer) forint, mely összeget csekken, vagy rózsaszín postautalványon (az Esztergomi Bajor Ágost Művelődési Ház és Kulturmozgó címére) kérjük befizetni.
Csekk kérhető: Magyar Fotográfusok Háza, Magyar Fotóművészek Szövetsége, Magyar Fotográfiai Múzeum, Művelődési Ház, Esztergom.

Tájékoztatás:

- Budapest Galéria Kiállítóháza – Török Tamás, Veress Anna
Tel.: 06-1-3886771 e-mail: bpgal@c3.hu
- Bajor Ágost Művelődési Ház és Kulturmozgó – Kollár Hilda
tel.: 06-20 2056395 (2500 Esztergom, Bajcsy-Zs. út 4.)
tel/fax: 06-33-313 888, e-mail: bajoragost.muvhaz@axelero.hu

Az el nem fogadott képeket április 7-9. között kérjük elvinni, utána semmiféle felelősséget a képekért nem vállalunk.

A kiállított képek a Budapest Galériából a tárlat után elvihetők.

Aki Soavében és Győrben is kiállítaná a képeit, kérjük, a nevezési lapon jelezze.

Esztergom, 2005. szeptember 1.
Eredményes, jó munkát kíván a Rendezőség!

Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város
Önkormányzata rendezésében megtekinthető a

MEDNYÁNSZKY TÁRSASÁG XV. JUBILEUMI KIÁLLÍTÁSA

a hódmezővásárhelyi Alföldi Galéria
földszinti termeiben.

A kiállítás 2006. január 22. és február 19.
között látogatható.

Nyitvatartás: hétfő kivételével 10-18 óráig

Alföldi Galéria – Hódmezővásárhely, Kossuth tér 8.

A Magyar Műhely Galéria 2006-os kiállítási programja

- február 15. Dárdai Zsuzsa és Zsuzsori Ervin kiállítása
március 8. Palkó Tibor kiállítása
április 11. Erőss István kiállítása
május 10. Siflis András és Paolo Cervi Ker-vischer kiállítása
június 7. Dragomir Ugren kiállítása
július 12. Bakos Zoltán kiállítása
augusztus 24. A Nagykáta-Erdőszőlői Nemzetközi Művésztelep kiállítása
szeptember 6. Dóró Sándor kiállítása
október 4. Vécsi Nagy Zoltán és Jakab Ágnes kiállítása
október 31. dr. Mária Béla kiállítása
november 29. Zeljko Jerman kiállítása

MMG

1072 Budapest, Akácfa utca 20.
tel./fax: (1) 321-4757,
e-mail: magyarmuhely@magyarmuhely.hu
nyitva: munkanapokon 10-17 óráig

A Nemzeti Színházban
január 19-től március végéig

Wegenast Róbert
festőművész és díszlettervező
kiállítását tekinthetik meg.

A tárlatot csak színházjeggyel érkező
nézők látogathatják előadások előtt
és a szünetekben.

Harmadik alkalommal rendezte meg az érdi
Szepes Gyula Művelődési Központ
a városban élő képzőművészek

TÉLI TÁRLATÁT

a magyar kultúra napja alkalmából.

A kiállítás január 20-tól február 26-ig
naponta 10-18 óráig látogatható.

Kiállítók:

Ács József Ferenc, Büki Attila,
Csepregi György, Darabont Tamás,
Eöry Emil, Ferenczi Vilmos, Hajdú Kinga,
Hancsovicski János, Ilka Gábor, K. Izcrám,
Karsch Manfred, Kéri Mihály, Kósa János,
Kovács Johanna, Marcali Kiss Melitta,
Méry László, Mészáros László,
Mosonyi Kiss Gusztáv, Szabó Ákos,
Tóth Ernő, Wegenast Róbert

A Debrecen-Széchenyi kerti
Református Egyházközség
szeretettel és tisztelettel meghívja
Önt és kedves családját

SIPOS ZSÓFIA
festőművész

A RÉGI ÚT

című jubileumi kiállítására.

2006. január 29. vasárnap 11.00

TÓCÓSKERT,
ISTVÁN KIRÁLYTÉRI REFORMÁTUS TEMPLOM,
KÁLMÁNCSEHI GALÉRIA
(Debrecen, István király tér 1-3.)

A kiállítás 2006. január 29-február 19-ig
látogatható keddtől szombatig
9.00-12.00 és 18.00-20.00 óráig

Megközelíthető: 1, 1Y, 5, 12-es busszal

Kedves Olvasók!

Az utóbbi hetekben a média több
fórumán is nagyobb nyilvánosságot
kapott az alkotóházi igénybevételi
szabályzat.

A közalapítvány kuratóriuma lapzá-
ránkát követően tárgyalja a szabályzat
kérdését, így erről lapunk későbbi
számában adunk bővebb tájékoztatást.

a szerkesztőség

Tisztelt Művészek!

Szeretettel várjuk Önöket
alkotóházainkba!
Jelentkezni lehet a 331-3083,
428-5000 telefonszámokon,
valamint a www.maktar.hu honlapon.

MAKtár

A Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány havilapja
Megjelenik: 10 000 példányban
Kiadja: a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány

Felelős kiadó: dr. Ferenczy-Nagy István, a kuratórium elnöke
Felelős vezető: Asztalosné Zupcsán Erika, igazgató

Főszerkesztő: Nemes Attila
nemes.attila@maktar.hu

Társ szerkesztő: Kóhalmi Andrea
kohalmi.andrea@maktar.hu

A szerkesztőség munkatársai:
Gömöri Beáta
Büki Attila
Györi Márton
L. Simon László
Zielinski Tibor
szekesztoseg@maktar.hu

Szerkesztőség:
1054 Budapest, Báthori u. 10.
Telefon: 428-5001
Fax: 473-1613

Layout, nyomdai előkészítés
Tiszai Szilárd, Szász Julianna
www.sealart.hu

A MAKtár digitális változata megtalálható: www.maktar.hu
oldalon

Nyomdai előállítás:
Press+Print Kft
Felelős vezető: Tóth Imre, igazgató
www.press-print.hu
e-mail: pressp@press-print.hu
ISSN: 1786-7525

Címlapon:
Fejér Csaba Nyírfá sor című alkotása

Lefranc

LEFRANC & BOURGEOIS

A világ legnagyobb és legpatinásabb, 1720-ban alapított művészfesték-gyártó és forgalmazó cége. Széles termékválasztékuk néhány ismertebb termékcsaládja:

- Louvre termékcsalád: olaj-, akril-, akvarellfestékek, ill. klf. kréták
- Liquitex: akrilfestékek többféle minőségben
- Charbonnel: aranyozó-, és restaurátor, valamint grafikai kellékek-anyagok
- Conté: grafikai eszközök
- Color & Co. iskolai termékek (temperák, vízfestékek, kréták, stb.)
- Deco & Hobby: hobbyfestékek teljes választéka (üveg-, kerámia-, textil-, selyemfestékek, stb.)

Magyarországi kizárólagos forgalmazó:

ART-EXPORT Kft.

Művészellátó Szakáruház

Bp., VI. ker. Nagymező u. 45-47.

tel.: 312-37-86, 332-61-63

www.muveszkellek.hu